

بشائر اقراره ، بصائر عبّرةٍ سرائر آثاره ، ذخائر دعوةٍ
ومطلع هذه المفاتيح فى عالم الغيب الآن، ما وجدت من نعم تجليات ذاتية وعلوم
غيبية .

استجدت، اى: تجدد ورودها منى ، اى من حضرة جمع ذاتى على ، اى على
قلبى التقى النقى ، يعنى قبل تعيّن صورتى المزاجية العنصرية ، وظهور اثر قابلية
قلبى بالفقر والخلو التامة، واجتلاء التجلى الأول الذاتى فيه، كان مطلع هذه المفاتيح
فى عالم الغيب ذلك التجلى الأول الذى كان مجلاه ومنصته حقيقتى التى هى البرزخ
الجامع بين احديّة الذات وواحديتها ، فعلمت الذات بذلك التجلى الظاهر فى تلك
الحقيقة لنفسها فى نفسها ، فتعيّنت وظهرت تلك المفاتيح والأسماء الأول بذلك
التجلى الظاهر فى تلك الحقيقة وبذلك العلم، فكان مطلع تلك المفاتيح، فى عالم الغيب
ذلك التجلى بعينه الى ان آنّ ظهور صورتى العنصرية المحمدية وتهياً قلبى المظهر
الذى هو صورة تلك الحقيقة، وتجلي ذلك التجلى الاول فيه، فصار الآن مطلع تلك المفاتيح
ما وجدته من نعم الذات التى تجددت على قلبى، وهو ذلك التجلى الأول الظاهر فى قلبى
التقى النقى التام الفقر والخلو الحقيقى، وتلك النعم والتجليات الذاتية والعلوم العينية،
هى بشائر اقراره، اى: مبشّرات بالتكلم بجوامع الكلم، كئناً بالاقرار عن التكلم بطريق
اطلاق اسم اللازم على الملزوم، وتلك النعم ايضاً هى بصائر عبّرة، يعنى آلات رؤية الحق
فى كل شىء ، ظاهراً وباطناً ، واعتبار سرايته فى كل ذرة ذرة .

وايضاً تلك النعم والتجليات، سراير آثاره، يعنى باطن كل اثر الهى وكونى ، وسر
كل قول وفعل، والحقيقة الباطنة التى تضاف كل تأثير إليها، وحقيقة حقيقة كل قول واثر،

١ - البصائر ، الواحد بصيرة : وهى العقل، وما يستدل به من رأى وعقل على ماهو
الغيب ، والبصيرة للعقل كالبصر للعين، وعند الصوفية قوة منوّرة بنور القدس ترى
بها حقايق الاشياء وملكوها . السرائر : الأسرار، الواحد سريرة . الذخائر جمع الذخيرة:
ما تدخره وتبقيه لنفسه .

بها يحصل متابعة الأحسن والحضور والقاء السمع وغير ذلك .
 وايضاً : تلك التجليات هي ذخائر دعوة، اي خزائن علوم وحكم وموعظة ومجادلة
 بوجه احسن ، ومعجزات وكرامات يحتاج صاحب التمكين والدعوة الى كل ذلك .
 ترجمة البيتين : ومطلع انوار اين مفاتيح غيب درعالم غيب، اکنون آن چیزی است
 که من یافتم آنرا از نعمتهای تجلیهای ذاتی وعلوم غیبی که از حضرت جمع ذات من
 بر من و دل من اکنون متجدد شده است، آنچه اکنون از ذات و غیب هویت بروی و
 دل وی متجدد شده است، و وی آنرا در دل خود یافته است، آن تجلی اول است که
 پیش از آنکه این صورت عنصری او متعیّن شدی در این نشأت حسّی ، و این دل پاک
 او مهیّا و مستعدّ قبول آن تجلی اول ذاتی گشتی، بل که پیش از ظهور حکم مبدئیّت
 و تعیّن و تحقق عالم و آدم، آن تجلی اول، در حقیقت او که برزخ بود، میان احدیّت
 و واحدیّت ذات متعیّن شد، و ذات مرفس خود را، به آن تجلی دریافت، و کمال ذاتی
 و اسمایی خودش را به آن تجلی ادراک کرد، و مطلع آن مفاتيح درعالم غیب ، آنگاه
 آن تجلی شد تا اکنون که عین آن تجلی در این دل پاک او، متجلی گشت ، و او آثار
 نعم ذات خود را که عین تجلیات ذاتی است، از آن تجلی اول ، منتشی شد بر خود
 متجدّد یافت. حينئذ می گوید : که اکنون مطلع آن مفاتيح ، آن چیزی است ، یعنی
 آن تجلی اول از نعم تجلیات که از ذات من، ظهورش بر من و در دل من متجدّد شده
 است، به واسطه تجدد محلّش که این دل منست، پس اکنون آن مفاتيح درعالم غیب
 از دل من و آنچه از نعم تجلیات در او می یابم طلوع می کنند ، و آن مفاتيح به آن نعم
 تجلیات ذاتی که در دل منند اکنون به صورت مژده و ران تکلم به جوامع کلم ، پیدا
 می آیند ، یعنی چون آن تجلیات منبع جمعیّتند ، لاجرم علوم غیبی که از ایشان
 صادر شده ، به صورت کلام ظاهر می شود حکم آن جمعیّت حقیقی در ایشان ساری

می‌باشد، پس این متکلم را مژده می‌دهند که هرسخنی که تو بگویی، کلماتی و جامع معانی بسیار باشد.

پس ایشان چنینند - بشایر اقرار - اعنی تکلم باشند، و دیگر - بصایر عبرت - باشند، یعنی آلات رؤیت و اعتبار این کامل شوند مر حقیقت جمعیت ذات و سرایت او را در هر ذره‌ی از ذرات موجودات عالم اعلی و اسفل، و دیگر - سرایر آثار - باشند، یعنی هر اثری از قول و فعل که در عالم ظاهر شود، این تجلیات از باطن آن اثر بر این کامل، به صورت حقیقت و حسن آن اثر پیدا شوند و مُمدِّ او باشند در متابعت احسن در استماع هر قولی و فعلی. و دیگر آن تجلیات ذخایر دعوت این کامل شوند، یعنی به صورت خزاین علوم و حکمتها و موعظت‌های نیکو و مجادله به طریق احسن و آیات و معجزات که این کامل را در دعوت از اینها گزیر نخواهد بود، بر وی پیدا شد، تا هر گاه که خواهد که به حق دعوت، قیام نماید، از این خزاین هر جوهری که او را به کار آید، برگیرد، و در امر دعوت خود صرف کند، تا حقوق مقام دعوت تمام گزارده شود. والله المرشد.

وموضعها فی عالم الملكوت ما خصصت من الاسرا به، دون اسرتی^۱
مکارس تنزیل، محارس غبطة، مغارس تأویل، فوارس منعة^۲

و موضع ظهور هذه المفاتيح، فی عالم الملكوت، لتكميل ذلك العالم، شیء
حُضِّصَتْ به فی اسرائی، ای معراجی دون اسرتی، ای رفقتی من الأنبياء المرسلين،
وذلك الشيء، هو التحقق والتكشّن بالوسط الحقيقى الذى لعالم الملكوت اعلاه
وادناه، المشار اليه بقوله: «ثم دنى^۳»، ای محمد عليه السلام، من الافق الأعلى فتدلّتی

۱ - الإسرا، اصله مع الهمزة، الاسراء: السير فی الليل.

۲ - تنزیل: ای تنزیل الآيات الإیحاء بها التي نزلت من عالم العلم الى عالم الحس
والصورة والكلام الإلهی ینزل من الغیب الى الشهادة و يظهر بصورة العبارات. محارس:

۳ - س ۵۳، ی ۸.

مکان الحراسة.

الحق اليه من حضرة الغيب فى ذلك الوسط الحقيقى الذى هو باطن الافق الأعلى ، «فكان قاب قوسين او ادنى» بعده، فالافق الأعلى هو غاية عالم الملكوت الأعلى، وصورة مقام قاب قوسين فى عالم الارواح ، ومقام قاب قوسين باطنه ومعناه المثبت فى عالم الغيب ومرتبة الألوهة ، وذلك هو المقام المشترك بين سائر المرسلين الكاملين ، ولها الوسط الحقيقى المخصوص بمحمد، صلى الله عليه وسلم، فى معراج المراد به فى البيت ، هو الوسط الحقيقى الثابت بين ثمّ دنا، وبين فتدكسى، فى عالم الملكوت الأعلى والأدنى ، اى عالم الارواح وملكوت السماوات، وهو بالنسبة صورة، وباطنه ومعناه مقام او ادنى السخوص به، صلى الله عليه وسلم، فى عالم الغيب المطلق، وهو عين البرزخية الكبرى، القابلة للتجلى الأول المذكورة غير مثرة، فكان هذا الوسط الحقيقى الملكوتى المخصوص بمحمد، صلى الله عليه وسلم لأجل هذه الجمعية الحقيقية، وكونه صورة لمقام او ادنى والبرزخية الكبرى ، موضعاً لظهور هذه المفاتيح والأسماء الأول، المضافة الى ذلك التجلى الاول، والمنتشية منه بعلومها واسرارها واحكامها الجمعية الكمالية فى عالم الأرواح، لتفصيل احوال صاحب هذا التجلى الاول، وتكميل اوصافه واخلاقه، فانصبغ ذلك المقام الوسطى الملكوتى المخصوص به، صلى الله عليه وسلم فى معراج واسرائه بتلك المفاتيح وعلومها واحكامها واسرارها الجمعية الكمالية ، وظهرت تلك العلوم والاحكام والأسرار، وتصوّرت فى ذلك الوسط الحقيقى بصورة القرآن العظيم، الجامع لعلوم الاولين والآخرين متصدياً للنزول جملة الى بيت العزّة الذى هو وسط الملكوت الادنى الحقيقى، وتفصيلاً نجماً نجماً الى قلب صاحب هذا الجمع والوسط الحقيقى ، صلى الله عليه وسلم، فسمّى لذلك التصدى والقابلية تنزيلاً ، فصارت تلك المفاتيح من حيث ظهورها فى ذلك الموضع الوسطى الملكوتى باعتبار تصور علومها بصورة التنزيل «مدارس تنزيل» اى مواضع دراسة المقرّبين للقرآن القابل للتنزيل ، ومواضع دراسة جبرئيل ، عليه السلام، لهذا التنزيل، وفهمه ايضاً ، ثمّ انزله بالأمر على محمد، صلى الله عليه وسلم .

ولمّا كان ذلك الوسط الملكوتى مخصوصاً بصاحب مقام احديّة الجمع ، اعنى بسحمد ، صلى الله عليه وسلّم ، وكان ذلك ايضاً موضع ظهور تلك المفاتيح بعلومها واسرارها الكمالية الجمعيّة ، وظهرت تلك العلوم والأسرار بصورة ترجمة احواله ، صلى الله عليه و اخلاقه ايماءً وتصريحاً ، كما قالت عايشة ، رضى الله عنها، حين سئلت عن خلق رسول الله عليه وسلّم : « كان خلقه القرآن » .

فان القرآن مشتمل على امر ونهى ووعد ووعد وعبر وامثال وحكايات المهتدين والضالّين ، وكل ذلك ترجمة اخلاقه و احواله التى تلبّس بها وارتكبها ، اولم يتلبّس بها واجتنبها ، بل علمها وحكّذ عنها تصريحاً او تمثيلاً وتلويحاً ، فكانت تلك العلوم والأسرار الظاهرة والباطنة مخصوصة به ، صلى الله عليه ، فصارت تلك المفاتيح بتلك العلوم والأسرار الجمعيّة الكمالية خزائن غبطة يغبطه، صلى الله عليه وسلّم ، بها المرسلون والمقرّبون من الملائكة والناس اجمعين .

وايضاً صارت تلك المفاتيح بتلك العلوم والأسرار الجمعيّة الكمالية من حيث ذلك الوسط الملكوتى «مغارس تأويل» اى مواضع يكون اصول كشف المراد عمّا تشابه من القرآن وغيره من العلوم والأسرار فيها ثابتة معروفة ، لا يعلم ذلك الا صاحب هذا المقام الوسطى الجمعى الراسخ فى علم ما فى ذلك المقام من الأسرار .

وايضاً هى «فوارس منعة» يمنع صاحب هذا المقام عن كل حكم انحرافى وائر شيطانى كما اشار اليه، صلى الله عليه وسلّم، الى ذلك المنعة ، بقوله : «فامكننى الله منه ...» فى حديث العفريت .

ترجمة البيتين : وموضع ظهور اين مفاتيح در عالم ملكوت كه عالم ارواح ومظاهر ايشان در سماواتست از جهت تكميل آن عالم فما دونه، چیزی است كه من كه صاحب مقام احديّت جمعم از اسرا ومعراج به آن مخصوصم از میان باقى مرسلان كامل كه رفيقان منند در رسالت ، وآن چیز وسطیّت حقیقی عالم ملكوتست كه از میان «ثم» دنى فتدلى» حقیقت آن وسطیّت حقیقی ثابت ومفهومست ، وباطن آن وسطیّت و

معنیش مقام او ادنی و آن برزخیت کبری است در عالم غیب که مخصوصست به من که صاحب مقام احدیّت جمعم، چنان که باطن وسطیّت افق اعلیٰ ملکوتی، مقام قاب قوسین و برزخیت ثانی الوهی است که مشترکست میان من که صاحب این مقام او ادنی ام و میان سایر مرسلان کامل.

پس می گوید: که این وسط حقیقی ملکوتی که من در اسرار و معراج به تحقیق بهوی مخصوصم، موضع ظهور این مفاتیح است با جمله علوم و اسرار جمعی کمالی ایشان در این عالم ملکوت، ازیرا که «رستم راهم رخس رستم کشد».

و چون آن تجلی اول که مفتاح این مفاتیح است، محل ظهورش در عالم غیب جز حقیقت برزخیت کبری من نبود، لاجرم محلّ ظهور این مفاتیح نیز در عالم ملکوت به جهت تکمیل مراتب جز این وسطیّت این عالم که در معراج به من مخصوص بود نشاید که باشد.

پس چون این مفاتیح که از حضرت احدیّت جمع و اکملیّت منشیء اند به علوم و اسرار و احکام و آثاری جمعی کمالی که به ایشان از آن حضرت همراهست در موضع خود ظاهر شدند، و منشأ ایشان به من و حقیقت من که محمدم، صلی الله علیه و سلم، متعین شده بود، پس علوم و اسراری که با ایشان همراه بود همه بر ترجمگی احوال و حکایت اخلاق و اوصاف من مقصور بود، لاجرم آن علوم و اسرار در این وسط ملکوتی به صورت قرآن، که جامع علوم اولین و آخرین، و حکایت و بیان تفصیل احوال منست در این موضع، مصوّور و ظاهر شد متصدی مرتکبیل و تربیت جمله عالم و عالمیان را عموماً، و متعّرض مرتزول را به من برای تکمیل متابعان من خصوصاً، و لهذا لقب خود را به این اوصاف اظهار کرد، اعنی تنزیل و تربیت و تکمیل همه عالمیان، کما قال، عز من قائل: «تنزیل من ربّ العالمین» پس چون مقربان حضرت مثل جبرئیل

و غیره ، علیهم السلام ، این علوم را از این موضع که وسط عالم ایشانست ، به حسب استعداد خود تلقی نمودن گرفتند ، و خصوصاً جبرئیل که حامل تنزیل آن تنزیل بود در آن مقام وسطای ملکوتی که به حکم آن مفاتیح و جمعیت ایشان منبغ بود ، به دراست و به فهم آن اسرار قرآنی مشغول شد ، لاجرم آن مفاتیح به حکم تلبس به آن مقام وسطی ملکوتی ، مدارس تنزیل آمدند ، اعنی مواضع دراست جبرئیل و غیر او مرتزیل را ، و دیگر چون علمی و اسراری جمعی کمالی قرآنی و غیر قرآنی که خلاصه و جامع جمله علوم اولین و آخرین است ، و آن مفاتیح حامل و شامل آنست در این عالم ملکوت بل همه عوالم ، ترجمه احوال منست و مکمل امت من ، و فهم و درایت آن غنی ماهو علیه ، به من مخصوصست ، و به آن سبب همه مقربان حضرت و کاملان را بر من و امت من غبطتست ، چنان که از موسی ، علی نبینا و علیه السلام ، منقولست که گفت : « لیتنی کنت من امة محمد » اوشیء هذا معناه ، لاجرم این مفاتیح من حیث الظهور فی هذا الوسط ، از این جهت محارس اعنی خزاین غبطت و مغبوطی من بوده باشند .

و دیگر آن مفاتیح از حیثیت ظهور در آن وسطیت به آن علوم و اسرار جمعی کمالی ، مغارس تأویلند ، یعنی مواضعی که اصول کشف مرادات رموز و اسرار و معانی متشابهات قرآن و غیره در آنجا است ، این مفاتیحند ، چه منشأ حقایق علوم ، ایشانند ، پس کشف مرادات و حل مشکلات و تأویل مشتبهات ، می باید که به من که صاحب این مقامم و راسخ در این علوم و شهود این مفاتیح که اصل همه است ، مخصوص باشد .
و دیگر این مفاتیح فوارس منعه اند ، یعنی شجاعانی که به قنوت و شوکت منعه منند ، و مانع می آیند هر حکمی انحرافی و اثری شیطانی را که گرد من گردد ، چنان که فرمود ، صلی الله علیه ، در حدیث عفریت : « فامکنی الله منه » والله المرشد .

و مَوْقِعُهَا فِي عَالَمِ الْجَبْرُوتِ مِنْ مَشَارِقِ فَتْحِ لِبِصَائِرِ مُبْهَتِ

۱ - مبهت: مدهش و محیر. الجبروت: العظمة والكبرياء وسكانها قد انجبرت جهة

ارائك توحيد ، مدارك زلفة ، مسالك تمجيد ، ملائك نصرة
 ذكر الموقع وارد به الوقوع . يعنى : وقوع تلك المفاتيح ، اى طلوعها فى عالم
 الأسماء والصفات لتكميلها هو من مشارق فتح، اى من هيات اجتماعية قلبية، كانت
 متحصلة من اوصاف الروح والنفس واحكام الأسماء الكلية فى عرض الاعتدال الانسانى،
 حال سبرى فى درجات الأسماء للتحقق بها، فتشرق من تلك الهيات الاجتماعية القلبية
 شمس فتح التجليات الأساسية الكلية، فكان كل هياة من تلك الهيات الاجتماعية القلبية،
 مشرق فتح بتجلى اسم كلى كنت اتحقق به، الى ان انتهت الى مقام الكمال والاكملية،
 وتحصل لى من كليات صفات الروح والنفس ومن احكام تلك الأسماء الكلية ، هياة
 اجتماعية فى حاق وسط الاعتدال، وذلك قلبى التقى النقى الكامل الفقر والخلو التام،
 فصار ذلك القلب مشرقاً لفتح التجلى الاولى الذاتى الغيبى ، وتحقققت به بمقام الجمع،
 ثم بجمعه الجمع، ثم بمقام احديكة الجمع الذى هو مقام الأكمليّة المخصوص بى ،
 واندرجت تلك الهيات القلبية التى كانت مشارق فتح اسماء كلية ، مبته للبصائر
 والالباب بسبحات نوره الموصوف بالقدم، فى هذا القلب الجامع الكل الذى هو مشرق
 فتح هذا التجلى الذاتى، اندراج الأجزاء^٢ فى الكل ، فموقع هذه المفاتيح والأسماء
 الذاتية المنتشية من ذلك التجلى الأول الأحدى الجمعى ، ومطلعها فى عالم الجبروت
 اعنى عالم الأسماء والصفات، وتحقق تعيشتاتها وتميزاتها فيه من تلك المشارق الحاصلة
 والثابتة فى مشرق قلبى، هذا الذى هو الكل الجامع ، فنصبغ تلك الطوالع فى تلك
 المشارق الآن بصبغة الكمال وحقيقة الاشتمال، فىكون حينئذ تلك المفاتيح من حيث
 وقوعها وطلوعها من تلك المشارق ، ارائك توحيد، ومنصاته التى تجلى منها عرايس

→ ظلمتها وامكانها بالشورالوجوب . قوله (س ١١) : ثم بجمع الجمع - م .

١ - الارائك جمع الأريكة : سريرة مزين فاخر. مدارك زلفة: ادراكات تقرب .

٢ - الجامع للكل ... اندراج الاجزاء فى الكل ثابت - خ ل - .

جميع الأسماء متوحّدة لظهور حكم اشتمال كل اسم على جميع الأسماء كاشتمال الذات الواحدة على جميعها ، حتى اتى اشاهد فى عالم الجبروت ، لان جميع الطواع فى تلك المشارق شيئاً واحداً هو عين ذلك التجلى الاول الذاتى، ومفاتيحه مشتملاً على الكل ، فلهذا يظهر تلك المفاتيح من حيث تلك المشارق على ارائك توحيد، ويكون حينئذ ايضاً هى مدارك زلفة ادرك بها حقيقة قربتى من الذات، لاتّصال كل منها بحقيقة جمعيتها الذات بقربه واتحاده بها، فما ادركت منها، ادركت به حقيقة القربة والوصلة والاتحاد بالذات وكمالها وجمعيتها ، فتكون مدارك زلفة .

وايضاً هى حينئذٍ مسالك تمجيد، بها اقدر ان اسلك طريق تمجيد الذات وتحميده بما هو اهله، وذلك بان اشاهد تلك المفاتيح وسرايتها فى كل اسم وصفة ونعت من حيث وقوعها فى تلك المشارق المذكورة فى عالم الجبروت، فارى واتحقّق كل اسم وصفة ونعت فى ذلك العالم منصبغاً بصبغة حقيقة الكمال والجمعية والاشتمال .

فاذن يكون حمدى وتمجيدى وذكرى للذات بكل واحد من تلك الأسماء والادوصاف والنعوت الجامعة والشاملة حمداً وتمجيداً وذكرأً بمجامع الكمالات الثابتة فى جميع الأسماء والصفات والنعوت، واتّما يليق بجلال تلك الحضرة وكمالها، مثل هذا التمجيد والتمجيد والذكر الجامع الشامل المطلق ، لا الحمد والذكر المقيّد بصفة مخصوصة ، فلهذا تكون تلك المفاتيح من حيث ذلك الوقوع المذكور مسالك تمجيد .

وايضاً تكون ملائك نصرة ، اى صُور امداد متوالية متعيّنة لنصرتى على شيطانى ، حتى يسلم ويحسن اسلامه واستسلامه ولمردائى .

ترجمة البيتين: وقوع وطلوع آن مفاتيح درعالم جبروت كه عالم اسما وصفاتست وتحقق وتعيشن وتميز ايشانست بهجهت تكميل ايشان از مشارق فتحى است به تجليات اسمايى، كه آن فتح حيران كننده جملة عقول وبصائر است به پرتو انوار قدم .

يعنى : پيش از اين كه در مبادى سير در مراتب فنا، هياتى اجتماعى اعتدالى، ميان

نفس و روح و اوصاف ایشان که نام او دلست متعیّن شد، و آن هیأت اجتماعی اعتدالی قلبی، مشرق فتح تجلیّ اسمایی شد تا به اسمی از اسماء کلیّ متحقّق گشتم، و بعد از آن در عالم اسما و صفات سیر آغاز کردم، و هر مدتی از احکام اسمی کلی که به وی تحقق یافته بودمی، و از احکام و صفات نفس و روح من هیأتی دیگر اجتماعی اعتدالی قلبی، منحصل می شد، و هر قلبی مشرق فتح تجلیّ اسمی کلی دیگر می گشت، تا آنگاه که به غایت این مرتبه عالم جبروت سیرم تمام شد، مشارق فتح اسماء کلی تمام متعیّن گشتند، و آن اسماء کلیّ از آن مشارق طالع شدند، و بعد از آن از میان احکام این مشارق و طوابع، و احکام کلی نفس و روح هیأتی اجتماعی، در حاقّ وسط اعتدال حاصل آمد، و آن، این قلب کامل القابلیّة بالخلوّ و الفقر التامّ الحقیقی است که به من مضافست، و این قلب مشرق فتح تجلیّ ذاتی شد در مقام جمع و جمع الجمع و احدیّت جمع که به من مخصوصست، پس آن هیأت اجتماعی اعتدالی قلبی که مشارق فتح تجلیات اسمایی بودند، در این مشرق قلب کلی که اعدال القلوب و المشارق و اکملها است، ثابت و مندرج افتادند؛ ثبوت الأجزاء و اندارجها فی کلّها، اکنون که آن تجلیّ ذاتی جمعی از این مشرق قلب کامل جامع من طلوع کرد، طلوع آن مفاتیح که اسماء آن تجلیّ ذاتی احدی جمعی اند، و اجزای او از آن مشارق قلبی می باشد، که هم چون اجزای این قلب جمعی کمالی منند، و چون آن مفاتیح از این مشارق مذکور طالع شد، جمله آن اسما را که اول در آن مشارق طالع بودند، به صبغت جمعیت و کمالیّت، و اشتمال هر یک بر همه که این مفاتیح را بود منصب گردانید، تا هر یک از آن اسما و صفات و نعوت که در آن عالم جبروت ثابتند، بر همه مشتمل گشتند و جامع جمله گشتند، لاجرم، آن مفاتیح اکنون به این طلوع از این مشارق، و صبغ طوابع ایشان به صبغت جمعیت و اشتمال، ارایک توحید آمدند. یعنی تختها و جلوه گاههای توحید، و جمعیت جمله اسماء، چنان که از این حیثیت همه اسماء یکرنگ دیده شوند، هر یک بر همه دیگر مشتمل و دیگر مدارک زلفت نمودند، که به ایشان و ادراک حقایق ایشان،

حقیقت قربت و کمال اتصال به حقیقت ذات مفهوم و مثبت گردد به سبب آن یکرنگی مذکور .

و دیگر مسالك تمجید آمدند، یعنی تا آن مفاتیح و سرایت ایشان در هر اسمی و صفتی و نعتی، و جمعیت و اشتغال یافتن هر یک به آن سرایت، معلوم و محقق نشود، حمد و ثنا و تمجید و ذکر حق به هر یک از آن اسما و صفات و نعوت مقید باشد به خصوصیت هر اسمی و صفتی و نعتی. اما چون آن سرایت و اعطای جمعیت و اشتغال هر یک از آن اسما و صفات را، و یکرنگ ساختن همه را به آن جمعیت و اشتغال که مضافست به این مفاتیح مشهود، معلوم شود، حینئذ به هر اسمی و به هر یک صفتی که حضرت ذات را به آن حمد و ذکر کنند، به بزرگواری از آن هر یک جامع جمله محامد باشد که در همه موجود است، و خود جز چنین حمدی و تمجیدی سزای جناب کبریای حضرت تواند بود. پس معلوم شد که این مفاتیح از حیثیت این طلوع در این مشارق مسالك تمجید از چه و جهند. والله المرشد .

و دیگر آن مفاتیح از حیثیت آن طلوع از مشارق مذکور، ملایک نصرتند؛ یعنی: چون همه تأثیرات و تصرفات، مضاف به اسماء حق و مظاهر ملکی ایشانست، پس هر گاه که مرا، در دفع و قمع دشمنی ظاهری از کفار و متمردان، یا دشمنی باطنی، چنان که شیطان، به مددی و نصرتی احتیاج افتد، عین آن مفاتیح از آن مشارق طلوع کنند، و به صورت ملائکه مسومه و منزله و مردفه، که در قرآن مذکورند، نصرت مرا متصدی شوند، یا به صورت غلبه و قوت و مکنت، از نفس و قوای من سربرزنند و ددد و نصرت من کنند، تا شیطان خصوصی من، علی الخصوص به آن مکنت منقاد من گردد، و بردست من مسلمان شود، چنان که «اسلم شیطانی علی یدی» در خبر مشهور آمده است. پس آن مفاتیح ملائک نصرت از این جهت آمدند، و این ابیات گذشته و آینده، همه به زبان حقیقت محمدی، گفته است لا غیر .

وَمَنْبَعُهَا بِالْفَيْضِ فِي كُلِّ عَالَمٍ ، لِفَاقَةِ نَفْسٍ ، بِالِافَاقَةِ اَثَرَتْ
فَوَائِدُ الْهَامِ ، رَوَائِدُ نِعْمَةٍ ، عَوَائِدُ اِنْعَامٍ ، مَوَائِدُ نِعْمَةٍ

تحقیق البینین و تقدیرهما: ومنبع هذه المفاتيح كائن في كل عالم، وذلك المنبع هو وسط ذلك العالم و حاقّ اعتداله الحقيقي الذي هو اثر و سطيّتي وبرزخيّتي الكبرى الحقيقية و صورته في ذلك العالم ، وانّما كان ذلك الوسط من كلّ عالم منبعاً لتلك المفاتيح بوساطة الفيض الأحدي الجمعي الشامل ظهوره جميع العوالم، كالغيب والشهادة والملكوت والجبروت، بسبب احتياج نفس، اي ذات، و اي ذات تطوّرات في اطوار السكر والفناء، و تحقّقت بالبقاء و التحقّق بجميع الأسماء ، و تناهت في ذلك الى ان غرقت في لُجّة الفناء في الفناء ، و بقيت ببقاء التجلي الذاتي الالوهيّ الأسنى ، و صارت ذات ثروة و غنى، بالافاقه من سكر الفناء في الفناء ، و التمكين في التحقّق بهذا البقاء ، ثمّ نهيات لها هيأة اجتماعيّة قلبية حقيقيّة من احكام ذلك التجلي الذاتي الالوهي في حاقّ وسط الاعتدال، و صار ذلك القلب صورةً كاملة مضاهية للبرزخيّة الكبرى الحقيقية

۱ - یعنی اصل و معدن فیضان کمالات وجودی و شهودی این اسما و منبع ظهور جواهر حقایق و معارف، مقام جمعی انسانی است که کلیه مراتب و مشاهد و عوالم غیبی و شهودی و درجات الهی و کونی را دربر دارد و کمال استجلاء از ظهور تمامی حقیقت کلیه انسانی حاصل آید :

«خورشید بهر برجی فیروز و بهی باشد لیکن، کرو فرُّ خود در برج حمل دارد»
نفس انسانی با آنکه بحسب عین ثابت به خرقه هزار بخیه، «الفقر احتیاج ذاتی» متلبّس است، وئی بواسطه نیل بمقام کمالی ورتبه و منصب تمامی و از آن جهت که رقائق نسب او با سائر عوالم متحقّق گشته و عین ثابت بجمیع قابلیتات دارای مقام سیادت و جامعیت است و از ناحیه کمال سعت قابلیت بحسب مظهریت نسبت بکافه اسماء الهیّه در عین فقر ذاتی و فاقه جبلی اقتضای جمع اضداد نموده و علم استغناء و تاج سلطنت - الفقیر لا یتحتاج الی الله - را مالک گشته .

التي بين احديّة الذات، وواحديّتها مضاهاةً حقيقيّةً كاملة، فشمّل ذلك القلب بوسطيّة جمعيته الحاصلة له بتلك المضاهاة جميع العوالم ، فأصبحت هذه الذات الكاملة بهذا القلب الكامل الشامل محتاجة للفيض ، اى مستعدة للتجلّي الأحدى الجمعى الأولى الذى هو اصل تلك المفاتيح ومفتاحها المراد فى البيت بقوله : بالفيض . فظهر هذا الفيض الأحدىّ للذات فى هذا القلب بسبب ذلك الاحتياج وكمال الاستعداد الحاصل لها بهذا القلب الكامل الشامل، وعمّ ظهور هذا الفيض والتجلّي الأحدىّ الجمعى من حيث هذا القلب جميع العوالم كما ذكرنا، فصار حينئذٍ وسط كل عالم منبعاً لتلك المفاتيح بوساطة هذا الفيض، والتجلّى الاول الأحدىّ الجمعى، وشموله جميع العوالم بسبب كمال قابليّة ذات صاحب هذا الفيض الغنىّ بكمال الأفافة والتمكين، واذ قد صار وسط كل عالم بهذا الفيض المذكور منبعاً لتلك المفاتيح ، لا بدّ وان يظهر اثرها حينئذٍ فى كل عالم بحسب ذلك العالم .

فأثرها فى عالم الغيب، فوائد الهام، يعنى : الهاماً حاصلًا بلا واسطة، كما اشار اليه صاحب هذا المقام والفيض ، صلى الله عليه وسلّم، بقوله فى جملة حديث : «فاحمده بحامد لا أعلمها الآن، يلهمنى الله فى ذلك الوقت» وتلك الفوائد هى كالعالم بالأسماء انعبيّة المستأثرة ، المشار اليها بقوله، صلى الله عليه وسلّم : «اللّهم اذنى أسألك بكل اسم هو لك سميت به نفسك ، او انزلته فى كتابك ، او علامته احداً من خلقك ، أو استأثرت به فى مكنون الغيب عندك» وبما يتضمّنه تلك الأسماء من العلوم الآليّة والأسرار العليّة .

واما اثرها فى عالم الجبروت ، ان تكون هى روائد نعمة بالراء المهملة ، وبفتح النون ، يعنى مخبرات صادقة لصاحب هذا المقام عن عيش هنىء بالتلقب فى جميع الأسماء الكلّية وجزئياتها ، التى عادت كلّيّة ايضاً لوصول اثر ذلك الفيض الأكمل والمفاتيح اليها ، ومشاهدة تفاصيل حقايقها وخواصّها وعلومها وآثارها فى العالمين اجمالاً وتفصيلاً، فلا عيش ولا لذة هنا وأطيب وانعم من هذه التقلّبات والمشاهدات.

والإشارة الى تلك النعمة واللذة قوله، صلى الله عليه وسلم، من جملة حديث: «فضرب بيده بين كنفَيَّ»، فوجدت برد أنامله بين تكديبي، فعلمت علم الأولين والآخريين». .

واما اثرها في عالم الملكوت: عوائد انعام، اي عواطف انعم بها على صاحب هذا المقام، مثل المكاشفات والواردات والتنزلات الروحانية المخبرة عن علوم الشريعة والطريقة ودقايقهما وحقايقهما ورموزهما المندرجة في القرآن والأحاديث .

واما اثرها في عالم الشهادة: موائد نعمة، اي رزق ظاهر يسوقها الله تعالى الى صاحب هذا المقام من غير تطلّب ولا تطلّش واستشراق لنفسه في ذلك، مثل ما افاء الله على رسوله من غير ايجاف خيل اوركاب، وامثال ذلك، والله المرشد .

ترجمة البيتين: ومنبع اين مفاتيح درهر عالمي از غيب وشهادت وملكوت وجبروت، كائن وثابتست، وآن منبع وسط حقيقي هر عالمي است . و اين كه وسط هر عالمي منبع آن مفاتيح غيب شده است، اكنون به واسطه آنست كه به سبب كمال احتياج و استعدادي تمام كه ذات كامل مرا كه به تحقق به مقام تمكين وافاقت از سكر احوال، عنا و ثروتی دارد، اين دم حاصل گشته است به حصول دلي كامل كه صورت آن حقيقت برزخيست كبراي منست، و هم چون شمول اثر آن برزخيست اثر وسطيت و جمعيت اين دل من همه عوالم را شامل آمده، اكنون آن فيض وتجلّي احدي جمعي اولي كمالي به اين سبب مذكور درمن و اين دل من ظاهر شده است، و ظهور اونيز همه عالم را به سبب شمول اين وسطيت شامل گشته، و به آن سبب وسط هر عالمي منبع آن مفاتيح كه اسمای آن فيض احدي اند شده، و اثر آن منبعيت درهر عالمي به حسب آن عالم ظاهر گشته . اما اثر آن مفاتيح از آن روي كه منبع ايشان وسط عالم غيب است، فوائد الهام بي واسطه است از علوم و اسراري غيبي كه در اسمای باطنه مستأثره مندرجند، و به الهامي بي واسطه از ذات مرصاحب اين مقام احديت جمع را، آن اسرار و علوم معلوم و مفهوم مي گردد .

اما اثرشان درعالم جبروت روائد نعمت است، يعني: صاحب خبرانند، كه از اين

عالم جبروت مرصاحب این مقام را اخبار کنند به عیشِ خوش و طرب و گوارندگی که او را مهیاست در تقلب او در جمیع اسماء کلی و جزئی و به شهود آن که آن جزئیات هر يك به سرایت اثر کلیت و جمعیت آن مفاتیح، در ایشان چگونه کلی می شوند، و به مشاهده تفصیل حقایق و خواص و علوم و آثار آن اسما در عالم و عالمیان، اجمالاً و تفصیلاً، چه هیچ عیشی مرصاحب این مقام را مهنتاً از این تقلبات و مشاهدات غریب و عجایب این اسما نیست در عالم جبروت.

و اما اثر دیگرشان آنست که در عالم ملکوت به صورت عواطف انعام ظاهر شوند، اعنی: به صورت مکاشفات و تنزلات ملکی و روحانی مخبر از اسرار و حقایق علوم شریعت و طریقت که مدرج است در قرآن و حدیث که هر کشفی و تنزلی روحانی به ستری از اسرار علوم، انعامیست عظیم در حق صاحب این مقام، و لهذا فرمود که: «کل یوم لهم ازداد فيه علماً، فلا بورک لی فی صبیحة ذلك الیوم».

و اما اثر دیگرشان در عالم شهادت مواید نعمتست از ارزاقی ظاهر، که از این مفاتیح به صاحب این مقام می رسد بی تطلّع و تطلّب و استشراف نفس شریف او به آن ارزاق، هم چنان که فرمود: «احلّت لی الغنائم، ولم یحلّ لأحدٍ قبلی» و ما افاء الله علی رسوله من غیر ایجاب خیل و لا رکاب، و امثال آن که همه مواید نعمت حق بود. و الله المرشد.

و یجری بما تُعطی الطریقة سائری علی نهج ما منّی الحقیقة اعطت و می رود و ظاهر می شود مجموع نفس و مزاج و قوا و اعضای من به آنچه طریقت و احکام او اقتضا می کند از اخلاق برگزیده و صفات و آداب پسندیده - و اقوال مستقیم و افعال و احوال قویم، بروفق و منهاج آنچه از من حقیقت من اقتضا کرده بود.

یعنی: هر چه از اخلاق و اوصاف و افعال و اقوال نیک و بد، که از هر کس صادر می شود، آن مقتضای حقیقت، و صورت معلومیست اوست، در علم قدیم ازلی، و نظراً

الی ذلك العلم الأزلی - لا نظراً من حيث المراتب واحكام الشرعیة - نشاید که از آنکس آن اخلاق وافعال واقوال ، جز بر آن وفق از نیکی و بدی که ظاهر می شود، بروفقی دیگر ظاهر گردد، چنانکه از شیخ سهل، رضی الله عنه، پرسیدند که : «ما مراد الحق من الخلق؟ فقال : ما هم علیه» . و آن مترجم پارسی این معنی را نظم داده است و گفته از این مقام که - بیت - :

«هر چیز که هست، آن چنان می باید و آن چیز که آن چنان نمی باید نیست»

پس می گوید که : آنچه مقتضای حقیقت من بود از اقوال و اخلاق وافعال و اوصاف و آداب، جز آن نبود که اکنون بروفقی احکام طریقت از جمیع نفس و مزاج و قوا و اعضای من صادر می شود همه موصوف به صفت کمال و نعت اعتدال و هیچ حکمی از احکام نقصان و انحراف که مخالف طریقت باشد مقتضای حقیقت من نبود، لاجرم هیچ از آن نوع از من ظاهر نشد، لکمال قابلیتی و حُسن استعدادی الاولی الغير المَجْعول . والحمد لله .

ولمّا شعبتُ الصّدع ، والنّامتُ فطو رُمّشَلٍ بفرق الوصف، غیر مُشْتَتِ
ولم يَبْق ما بَيْنِي وَبَيْنَ تَوْثِقِي بايناس وُدِّي ما يُؤدِّي لَوْحِشَةَ
تَحَقَّقْتُ اِنّا ، في الحقيقة ، واحد ، واثبت صحو الجَمع مَحْو التَشْتَت
الشعب ههنا : الجمع، وهو من الأضداد . والصّدع : الشق . والشمل، ماتشتت
من الأمر . فالبيت الاول شرط ، والثاني معطوف عليه، والثالث جوابها ، وتقدير
الآيات :

ولمّا جمعت التفرقة الحاصلة بسبب التقيّد بالمراتب واحكامها بواسطة السير المحقق،

۱ - شعبت: جبرت. الصّدع: انشقق. النامت: التحمت. الفطور: الشقوق، جمع

شقوق. ۲ - توثقي: ثقتي المكيّنة. الإيناس: ضد الوحشة.

توله (س ۱) : واحكام الشرعية . في م : واحكام الشرع .

واجتمعت شقوق شتات ظاهر بسبب فرق اضافة وصف التعیّن والظهور الى الغير ، ورؤية تلك الاضافة حقیقته ولاشتات ولا تفرقة اصلاً واقعاً فی نفس الأمر . فقوله : غیر مشتت ، صفة لشمّل .

وايضاً : انّ توثقی واعتمادی علی محبتی الذاتیة الغير القابلة للتغیّر اصلاً ، وایناسها واخبارها لی بأن احكامها التي هي الوصل الحقیقی والجمع والاتحاد لا تغیر ولا تبسّدل لِمَا لم یبق كل شیء یؤدی الى وحشة تفرقة بین وجودی المتعین والمطلق ، فحینئذ تحققت ، ان المتعین والمطلق شیء واحد فی الحقیقة ، وذلك عین ذاتی الواحدة الجامعة ، واثبت صحوا الحضور مع حضرة الجمع واحدیة المحو الذی هو عین التفرقة .

یعنی : چون به سیر محقق کامل جمع کردم شکاف رؤیت تفرقه بی راکه به سبب ظهور در مراتب در اول بروز در این نشأت حسی بر ذات من طاری شده بود تا وجود یگانه جمع را متفّرّق می دیدم ، و به هر چیزی وجودی علی حده اضاقت می کردم به واسطه تقیّد به احکام مراتب ، و چون به سیر حقیقی از قید احکام مراتب باز رستم و به حضرت جمعیت خودم پیوستم ، آن شکافهای تفرقه که به جدا کردن اضاقت وصف تعین به غیري ، حاصل آمده بود ، به زوال آن اضاقت تعین به غیري ، آن همه مجتمع شد و باهم آمد ، و خود آنچه شمل و تفرقه می نمود ، در نفس امر ، غیر متفّرّق و غیر مشتت بود ، ولیکن به جهت تقیّد من به احکام جزئیّت مراتب ، آنگاه مقیّد و متفّرّق می نمود ، اکنون چون آن قید زائل شد ، آن تفرقه از نظر ناپیدا گشت ، و آن جمع هم چنان که بود ظاهر شد .

و نیز اعتماد من برانس دادن محبت ذاتی من که حکم و اثرش وصل حقیقی و غلبه حکم مابه الاتحاد و ازاله مابه الامتیاز است ، چون باقی نگذاشت مرهیچ چیزی راکه مابه الامتیاز بودی میان وجود متعین و ذات مطلق من ، و هر چیزی راکه مؤدّی شدی به وحشت فرقت آن اعتماد من بر محبت ذاتی و وُدّ اصلی خودم و ایناس او ، همه را

مضمحل و متلاشی گردانید و هیچ از آن باقی نگذاشت .

یعنی: چون حکم محبت، غلبه ما به الاتحاد و ازاله ما به الامتیاز است، پس چون به کمال رسد، مقتضای او یگانگی باشد، لیکن چون محبت صفاتی باشد، به احتمال تبدیل و تغییر صفات، خوف وحشت فرقت درعین وصل و یگانگی متطرق تواند شد، و لهذا چون مجنون را گفتند که: وصال لیلی خواهی یا فراقش؟ جواب داد که فراقش. زیرا که در فراقش، امید وصالست و در وصالش، خوف فراق، چون محبتش صفاتی بود، لاجرم اثرش از او به این صورت خوف فراق درعین وصال سربرزد. اما چون محبت ذاتی باشد، اصلاً قابل تغییر و تبدل نتواند بود، لاجرم محبت را ایناسی بخشد که به آن ایناس و استیناس معلومش گردد، که چون حکم این محبت به کمال رسد و اثرش که وصل حقیقی و یگانگی است ظاهر شود، هرگز فراق و تفرقه پیرامن آن نتواند گشت، پس حینئذ عاشق را اعتمادی به سبب این ایناس و استیناس، حاصل شود که هیچ حکم امتیازی را که مؤدّی شود به وحشت فرقت، میان وی و معشوقش آن اعتماد باقی نگذارد، و او را دائماً با معشوقش یگانه دارد.

پس می گوید: که چون تفرقه را جمع کردم و هر وحشتی و خوف فرقتی را که میان تعین و اطلاق این ذات یگانه‌ی من در امکان گنجیدی که سر برزدی، اعتماد من بر ایناس این محبت ذاتی من آن را باقی نگذاشت، لاجرم به حقیقت شناختم و دانستم که ما، اعی: متعین و مطلق، در حقیقت یک ذات بیش نیستیم که، وقتی به آن ذات یگانه وصف اطلاق ظاهر می‌باشد، و وقتی وصف تعین، و هشیری که به این مقام جمع و احدیت او مضافست، محو پراکندگی و تفرقه رؤیت در پی را اثبات می‌کند. یعنی: چون به مقام جمع متحقق شدم، از مستی احوال هشیار گشتم و به این هشیری معلوم شد که تفرقه، من حیث الذات، به یکبارگی مسح و غیر واقع است، و آنچه که در مستی احوال بودم، میان بعضی اعضا و قوای نفس تفرقه‌یی می‌یافتم، چنان که گوش را غیر چشم و چشم را غیر زبان می‌یافتم، و ذات خود را غیر هر یک از اینها می‌پنداشتم،

آن حکم مستی بود، و حکم این هشیاری اکنون اثر آن مستی را محو کرد تا همه را یک چیز می‌یابم بی تفرقه و تمییزی .

فکلتی لسان^۱ ناظر^۲، مِسمَع^۳، ید^۴ لَنُطِق^۵، وادراک^۶، وسمع^۷، وبطشه^۸ پس اکنون همگی من بل هر جزوی از اجزای من، زبانت و چشم و گوش و دست، از جهت گفتار و دریافت دیدار و شنوایی و گیرایی، تا به همه و به هر جزوی، می‌گویم و می‌بینم و می‌شنوم و می‌گیرم، و حکم جمعیت و کلیت این مقام احدیت جمع، در هر جزوی و ذره‌یی از من سرایت کرده است، و حکم جزویت - جزئیت - و نمیشد و اختصاص را مغلوب و مستهک گردانیده .

قلت : این اثر و حکم ، دایم تواند بود به سبب حکم نشأت، اما بر مقتضای «لی مع الله وقت لایسعی فیه ملک مقرب ولا نبی مرسل» وقتی که خواهد این اثر و حکم ظاهر شود، و در سایر اوقات حکم تمییز و اختصاص ثابت باشد، بل که در اغلب اوقات و احوال هر قوتی و عضوی را فیما خلق له، ظاهراً صرف کند، والله المویّد .

فعینی^۱ ناجت^۲، واللّسان^۳ مشاهد^۴،
وینطق^۵ منی السمع^۶، والید^۷ أصغت^۸
وسمعی^۹ عین تجتلی کل^{۱۰} ما بدا^{۱۱}؛
ومنی^{۱۲} عن ید^{۱۳}، لسانی ید^{۱۴}، کما
کذاک ید^{۱۵} عین تری کل^{۱۶} ما بدا^{۱۷}،
وسمعی لسان^{۱۸} فی مخاطبتی^{۱۹}، کذا
وللشم^{۲۰} احکام اطراد القیاس فی اتّ^{۲۱}
حداد^{۲۲} صفاتی او بعکس القضیة^{۲۳}

۱ - البطشه: القلبة والفتک، وفي البيت طی^۲ ونشر .

۲ - ناجت: حدثت سراً .

۳ - تجتلی: تری الشیء مجاواً، ظاهراً .

۴ - عن ید: عن قوة وقدرة .

۵ - وفي بعض النسخ: عند سطوتی، بدل بسطتی ای عند بسطتی یدی: فتحها

۶ - في بعض النسخ: لسانی فی اصغائها .

۷ - احکام اطراد: ای احکام جاریة علی طريقة واحدة .

پس به سبب این اتحاد، چشم من سخن می گوید و با معشوقی خودم مناجات می کند، و زبانه مشاهده کننده جمال است و سخن می گوید، نیز از من گوشم و دستم اصفا می کند مر آن سخن گفتن گوشم را، و گوشم نیز چشم شده است و کار او می کند تا هر چه پیدا می شود از الوان و هیئات، گوشم آن را درمی یابد و چشم نیز گوش شده است تا هر غنایی که مردم کنند و اصواتی که از ایشان صادر گردد، چشم من شنوایی ظاهر کند و گوش نهد و آن را دریابد، و از من نیز زبان من دست من شده است تا از سر قوت و قدرت، افعال و صنایع و تأثیراتی که پیش از این به دست مخصوص بودی، اکنون آن همه از زبانه ظاهر می شود، هم چنان که دست من نیز زبانی شده است مرا که در خطابی که با کسی کنم یا خطبه یی که انشاد کنم، آن به دست من از من صادر گردد، و هم چنین دست من چشمی شده است که می بیند این دستم هر چه ظاهر می شود از الوان و هیئات، و چشم من نیز دستی شده است کشیده که در وقت قهر کردن و گرفتن کسی را به قهر، چشم من آن قهر و سطوت می راند، و گوش من نیز زبانی شده است که در هر خطاب کردن من با کسی، سمع من مخاطب می باشد بجای زبانه، و هم چنین زبانه نیز در اصفا و استماع آن مخاطبه گوش گوش نهنده و استماع کننده شده است مر آن خطابی را که از گوش صادر می شود، و هم چنین ربوبایی را احکام اطراد قیاس ثابتست در این معنی اتحاد صفات مذکور، یعنی چنان که چشم زبانه و گوش و دست شده است، و گوشم چشم و دست و زبانه چشم و گوش و دست آمده، و دستم زبانه و چشم و گوش شده، تا در صفت گویایی و بینایی و شنوایی، هر یک کار همه می کند، هم چنین در این اتحاد صفات مذکور، قیاس بینی و ربوبایی او مطرد و راست و ساین است که او به جای هر یک شده است، و به صفت هر یک بر آمده، یا به عکس این قضیه، هر یک از اینها که گفته شد نیز بینی شده است و ربوبایی از وی حاصل می آید.

وما فی عضو خص، من دون غیره، بتعین وصف مثل عین البصیره

و در من نیست هیچ عضوی که اختصاص یافته باشد به وصفی معین از این اوصاف گویایی و بینایی و شنوایی و گیرایی و بویایی و روانی و امثال آن، همچنان که چشم بصیرت که دیده دل و جانست، يك قوت بیش نیست در دل و جان که به نسبت با وی بینایی و شنوایی و گویایی و گیرایی و بویایی و همه اوصاف یکسانست و آن يك قوت به صورت همه ظاهر می شود، همچنین چون تن من در لطافت و خفّت ، به سرایت آن جمعیت و کلیت مفاتیح غیب، در وی، همرنگ جان شده است ، لاجرم هر قوتی از وی چنان که آن يك قوت جان بر همه مشتمل گشته است و هیچ عضوی به صفتی مخصوص ، نمانده . والله المّؤید .

ومنتی ، علی افرادها ، کل ذرة ، جوامع أفعال الجوارح اُحصت
 واز من و تن من هر ذره علی الانفراد مرجمه افعال همه جوارح را برمی شمرد ،
 اعنی اظهار می کند ، چنان که گرفتن دست را و رفتن پای را و گفتن زبان را و مانند آن
 هر ذره ای از اجزای این تن من اظهار می کند به حکم این سرایت جمعیت مذکور در
 هر ذره ای از ذرات وجود من ، و به رنگ اشتمالی که در آن حضرت احدیت جمع ،
 ثابتست چنان که فرمود : «فَلَقَطْ وَكَلَّتْ بِي لِسَانٌ مُحَدِّثٌ» الی آخرالایات.
 منصبغ شدن هر ذره ای از وجود من ، و در این بیت و امثال این چند بیت دیگر در این
 قصیده ، هر چند لفظاً اضمار قبل الذکر واقعست ، ولیکن من حیث المعنی والأصل ، ضمیر
 در تقدیر تأخیر است ، و این جایز است عند عدم الضرورة ، چنان که «فی داره زید» و
 «ضرب غلامه عمرو» با آن که عند الضرورة لفظاً و معنی هم ساینغ است ، چنان که ، جزا
 ربّه عنی عدی بن حاتم .

تجاجی و تصغی عن شهودٍ مُصَرَّفٍ ، بمجموعه فی الحالِ عن یدِ قُدرة
 هر ذره ای از من مناجات می کند و اصغای مناجات خود می کند از سر حضور و
 دیدن آن ذره مرتشرف دهنده خودش را به مجموع تشرف من در این حال خودش
 ز سر قدرت و مکتبی که به آن تصریف مر آن ذره را حاصل آمده است .

یعنی : هر ذره‌ی از این وجود من مرحضرت جمعیت ذات را مشاهده می‌کند که حکم سرایتش در او ظاهر است و به آن سرایت مر آن ذره را تصرف بخشنده است در حال خودش به مجموع تصرف ، چون مناجات واصفا و مانند آن از سر دست قدرتی که به آن سرایت و تصرف مضاف به او مر آن ذره را حاصل آمده است که به آن قدرت مجموع تصرف از آن يك ذره ظاهر میشود .

فَاتْلُوْا عِلْمَ الْعَالَمِيْنَ بِلَفْظَةٍ ، وَأَجْلُوْا عَلَيَّ الْعَالَمِيْنَ بِالْحِظَّةِ

پس به حکم آن سرایت جمعیت و تصرف او علوم همه علمای اولین و آخرین را ، به يك لفظ می‌خوانم و به يك چشم زدن همه عالم و عالیمان را بر خود جلوه می‌کنم و درمایی بهم ، چه به حکم سرایت آن جمعیت در هر ذره‌ی از من در هر لفظ من ، مجموع الفاظ و در هر لحظه من همگی الحاظ ، ثابت و حاصل می‌باشد ، و چون از من و امکان توابع و جزئیات آن حضرت جمعیت و کلیت او اند ، و هر ذره‌ی از من بدان حضرت تحقیق یافته است ، لاجرم در هر لمحهی و خطوه‌ی که از من صدور یابد ، مجموع از من و امکان ، مندرج و ثابت باشد ، تا در لمحهی و لفظه‌ی همه‌ی علوم و عالیمان را می‌بینم و می‌گویم .

وَأَسْمَعُ اصْوَاتَ الثَّدْعَاةِ وَسَائِرِ الْأَلْسِنَاتِ بِوَقْتٍ ، دُونَ مِقْدَارِ لَمِحَّةِا
و در زمانی که مقدار او کم از مقدار چشم برهم زدن باشد ، آواز همه خوانندگان و جمیع لغتها را می‌شنوم ، و مقصود همه را از آن آوازه‌ها و لغتها فهم می‌کنم ؛ چه همه لغتها به نزد من یکسانست ، و همه آوازه‌های دور و نزدیک پیش من حاضر است .

وَاحْضِرْ مَا قَدْ عَزَّ لِلْبُعْدِ ، حَمَلُهُ ، وَلَمْ يَرْتَدِدْ ، طَرَفِي السَّيِّئَةِ بِعَمَضَةِ
و حاضر می‌گردانم در حالی و زمانی که حدقه دیده من به يك فروخوابانیدن و برهم نهادن چشم برنگردد ، هر چیزی را که حمل و ثقل آن فی نفس الامر از غایت ثقل آن و دوری مسافت نایافت و دشوار می‌باشد ، یعنی چون به حکم تحقیق هر ذره‌ی از من به حقیقت

۱ - الثَّدْعَاةُ جمع الداع : المؤذن او الذی يدعو الی اعتناق دین او مذهب او غیرهما .

آن جمعیت زمان و مکان محکوم و محاط منند، پس اگر چیزی که به نسبت با محکومان زمان و مکان، اظهار آن، ممتنع نماید، پیش من سخت آسان باشد، چنان که نقل عرش بلقیس در کم ازلمحه‌یی با بُعد مسافت، خواه ناقل جبرئیل باش گو و خواه آصف بن برخیا.

وانشق^۱ ارواح الجنان، و عرف ما یصافح^۲ اذ یال التریاح بنسمة^۱ و به یک بوئیدن، استنشاق می‌کنم به حکم آن سرایت جمعیت، مجموع بویهای همه بهشتها را که به نشأت آخرت تعلق دارد، و بوی می‌کنم به آن یک بوئیدن هر بوی خوشی را که مصافحه کرده است مردمانهای جمله بادهای دنیا را. یعنی: به یک بوئیدن، جمع می‌کنم میان یافتن جمله بویهای آخرت و دنیا.

واستعرض الآفاق نحوی بخطر^۲، واخترق^۲ السبع الطباق بخطوة^۲ و به یک خاطری که بگذرانم، جمله آفاق عالم را به آن یک خاطر، برخورد، عرضه می‌کنم و همه را بینم، و به یک گام نهادنی سبک بردارم و بگذرم هفت آسمان با هفت زمین را که هم چون أطباقند بر یکدیگر نهاده.

فأشباح من لم تبق فیهم بقیة^۲ بجمعی، كالأرواح خفتت فحقت^۲ و کسانی که به سیر و سلوک محقق از نفوس و احکام بشریت و مزاج ایشان هیچ بقیتی نمانده باشد که به فنای حقیقی متحقق نشده باشد، اشباح و تنهای ایشان به فنای آن جمله بقیاء، هم چون ارواح ایشان، سبک و لطیف می‌گشت، پس به مناسبت آن لطف و خفت، به این جمعیت من محفوف می‌گشتند، و این جمعیت من در ایشان تمام سرایت کرد، و این احوال و تصرفات عجیب به این سبب از ایشان ظاهر می‌شد.

۱ - العرف: الرائحة الطيبة. یصافح: ای یضع صفح کفه، ای وجهها فی صفح کفه^۱ كما يفعل عند التسليم .

۲ - السبع الطباق: السموات السبع .

۳ - حفتت، من حفبه. خفت: ای صارت خفيفة. فی بعض النسخ لجمعی كالارواح...

فمن قال ، او من طال ، او صال ، انما یَمْتُ بامدادی له برقیقة
 قال : ای حکم و نفذ حکمه ، او صار ذا حکم نافذ ، و اقیال مثله مشتق من القیل
 الملك ، و منه قوله : صلی الله علیه و سلم : «سبحان من تعطف بالعز وقال به» ای
 صار ذا حکم و ملک و نفاذ امر بذلك العز الدائم . و طال ، من الطول : بمعنی القدرة
 او الامتنان . وصال : قهر و تغلب . و یمت : ای یتوسل .

یعنی : هر کس که حاکم و متصرف شد در عالم به مملکت ظاهر یا به تصرف باطن ،
 با هر کس که قادر شد بر انعام و امتنان در حق خلق - ظاهراً ، او باطناً - یا هر کس که
 در عالم به صورت قهر و تأثیر و غلبه صورتی یا معنوی ، ظاهر گشت از ملوک یا اولیا که
 به صورت تصرف و غلبه و تأثیر به انعام و لطف یا به قهر و زجر و عنف ، هر یک از این
 جمله ، نیست الا آن که در آن حکم و تأثیر و قهر ، به مدد من و همت و جمعیت من ،
 توسل می کند به واسطه رقیقه و رابطی که میان این صورت اجمالی عنصری من و میان
 او که جزو است از اجزای عالم که صورت تفصیلی حقیقت منست ، ثابتست که اگر مدد
 من و همت و جمعیت من ، به سرایت از راه گذر آن رابطه ، از این ملوک ظاهر که حاکم
 و منعم و قادر و قاهرند ، یا از این اولیا ، که به کرامات ، آثار و تصرفات از لطف و قهر
 اظهار می کنند منقطع شود ، نه اثری از وجودشان باقی ماند ، و نه از این احکام و
 اوصاف و تصرفاتشان .

و ماسار فوق الماء ، او طار فی الهواء ، او اقتحم النیران ، الا بهمتی
 و نرفت هیچ کس از این اولیای صاحب تصرف بر بالای آب بی آن که قدمش تر شدی ،
 یا نپرید در هوا کسی از ایشان یا حقیر نشمرد و در نرفت در آتشی سوزان شعله ور
 کسی از ایشان ، جز به مدد همت من و سرایت جمعیت من دهریک از ایشان .

۱ - طال : ساد . یمت : یتوسل . الإمداد : المساعدة . الرقیقة فی اصطلاح اهل الله :

اللطيفة الروحانية والإمداد الفیسی الواصل الی العبد .

وعنّي من امددته برقيّةٍ ، تصرّف عن مجموعة في دقيقة

وازان حضرت جمعيت خودم به حکم سرايت هرکسى را از اين اولياى صاحب تصريف و تأثير مذکور که مدد کردم به واسطه رقيقه يى از آن رقايق که ميان صورت اجمالى عنصرى من و ميان صورت تفصيلى من ثابتست ، آن وليّ صاحب تصريف به آن مدد تصريف مى کند از مجموع قوا و اعضاى خودش در زمانى اندک کم از ساعتى ، يعنى در کم از ساعتى همگى تصرفات از همه اعضاى او صادر شود به آن مدد مذکور با آن که ظهور آثار و خواص از قوا و اعضاى مختلف فى حالة واحدة بالنسبة الى سائر الخلق محال نمايد .

وفى ساعةٍ ، او دون ذلك ، من تلا بمجموعه جمعى تلا الف ختمة

و در ساعتى يا کم از ساعتى ، هزار بار ختمه را ، يعنى مجموع قرآن را من الفاتحة الى الخاتمة ، بخواند آنکس از اين اوليا که به مجموع خود از نفس وقوا و اعضاى متابعت و پيروي کند مراين حضرت جمعيت مرا ، به ازاله احکام جزئيت از هريك از نفس و قوا و اعضاى ، و عدم اضافت حکمى و اثرى از اوصاف و آثار نفس وقوا به خودشان ، و چون اين حُسن و کمال متابعت دست دهد ، حينئذ از قيد زمان باز رهد ، پس چيزى که از غير او در زمان متداول ، ظاهر شود ازوى به اندک زمانى صادر گردد .

قال العبد الشارح ، صلحه الله : ويكى از نوادر اين حال مذکور آنست که من که نويسنده ي اين حروفم ، شنيدم از شيخ بزرگوار طلحه لشرى عراقى ، رحمه الله ، که گفت : من از شيخ شيخ زاده عمادالدين فرزند شيخ الشيوخ جنيد وقتى ، شيخ شهابالدين الشهورردى ، رضى الله عنهما ، شنيدم که گفت : وقتى در خدمت پدرم شيخ الشيوخ ، رضى الله عنه ، به حج رفتم ، روزى در اثنائ طواف ، شيخى ديدم که خلق در عين طواف ، بدو تقشرب و تبشرك مى نمودند و زيارتش مى کردند ، اصحابنا مرا به نزد وى به فرزندى شيخ الشيوخ تعريف کردند ، آن شيخ مرا ترحيب فرمود و بر سرم

بوسه‌یی داد که اثر آن تا اکنون درخود می‌یابیم، و در آخرت بدان عظیم امیدوارم، پس چون بعد از اتمام سبع و فراغ از رکعتی الطواف، به خدمت شیخ، رضی الله عنه، رجوع کردیم، اصحابنا گفتند که: شیخ زاده را به شیخ عیسی مغربی نمودیم و ترحیب عظیمش کرد و بر سرش بوسه داد، شیخ الشیوخ، عظیم بشاشت و استبشار اظهار فرمود، آنگاه جماعت اصحابنا به ذکر شمایل این شیخ عیسی، رضی الله عنه، مشغول شدند، و از آن جمله، گفتند که شنودیم که او را در شبانروزی هفتاد هزار ختمه، و رد است، یکی از کبار اصحاب شیخ الشیوخ، گفت: آری والله که من این سخن شنیده بودم، و دغه‌غهی از این معنی در خاطر من تمکین یافته، تا شبی مرا این شیخ عیسی را در طواف دریافتم - بعد از آن که تقبیل حجر الأسود کرد، تا در کعبه معظمه رسیدن که آن مجموع را ملتزم می‌خوانند به رفتاری معهود ختمه‌یی تمام خوانده بود، و من نسام حرفاً بعد حرف، از وی شنوده و مبین فهم کرده، و معلومست که مسافت ملتزم، سه چهار خطوه بیش نباشد، و حینئذ من متیقن شدم که ورد هفتاد هزار ختمه‌اش، درست و راستست، پس شیخ الشیوخ، رضی الله عنه، و جمله اصحابنا، مر آن ناقل را که عظیم صادق القول بود، در آن اخبار تصدیق کردند، و همه به وقوع آن متیقن گشتند، پس از شیخ الشیوخ، رضی الله عنه، سؤال کردند که این، از چیست؟ شیخ فرمود که: این از باب بسط زمانست، چه حق، تعالی، چنان که به نسبت با بعضی اولیا که اصحاب خطوه‌اند، مکان را منقبض می‌گرداند تا راه یکساله را بروزی می‌روند، هم‌چنین به نسبت با بعضی که اصحاب لحظه و لمحّه‌اند، زمان را منبسط می‌کند تا عین زمانی که به نسبت با خلق دیگر، یک ساعت باشد، به نسبت با ایشان پنج و ده سال ظاهر می‌شود، پس شیخ الشیوخ، رضی الله عنه، بر صدق این قضیه، حکایت زرگر صوفی که مشهور است از مریدان شیخ ابن سکیّنه و بستن او سجاده‌های صوفیان را روز جسعه، در میزور، برای آن تا بجامع برد، و رفتن او بر کنار دجله برای غسل جسعه و جامه‌ها بر کنار دجله نهادن و در دجله غوطه خوردن، و در مصر ظاهر شدن و آنجا در مصر دختر

زرگری به زنی خواستن، و از او فرزندان تولید کردن، و بعد از هفت سال باز در نیل مصر غوطه خوردن، و باز به بغداد بر سر جامه‌های خودش، سر بر آوردن، و جامه‌ها را بجای خود یافتن و رفتن به خانقاه، و سجاده‌ها همچنان بسته به بند خودش دیدن، و گفتن صوفیان که زود سجاده‌ها به جامع ببر و بینداز که ما منتظر تو نشسته‌ایم ایراد فرمود، و فرمود که، این حال که برای صوفی زرگر طاری گشت که ساعتی به نسبت با او و اهل بیت او هفت سال زمانی ظاهر شد، بعد از تفحص کردن و آن فرزندان او را که در آن هفت سال، متولد شده بودند، به بغداد نقل کردن، بنا بر آن بود که آن صوفی زرگر را در معنی آیت «فی یوم کانا مقداره خمسين الف سنة» اشکالی در دل افتاده بود، حق تعالی، برای رفع اشکال، او را این حال بر او اظهار کرد، تا ایمانش به حقیقت این آیت قوی شود۔ والله الهادی - خ -

ومنیّ، لو قامت، بمیت، لطیفه" لردت الیه نفسه، و اعیدت

و اگر از من و این جمعیت من و اثر سرایت او به مرده طبیعی، لطیفه‌ی و اثری قائم شود و نظری از من منصب به حکم آن جمعیت، بر آن مرده افتد، هر آینه جانش به سوی تن مرده‌اش باز گردانیده شود، و باز زنده کرده آید.

هی النفس، ان القت هواها تضاعفت قواها، و اعطت فعلها کل ذرة

این که نعت و صفتش گفتم که بهره‌رزی کار مجموع افعال و قوا و اعضا می‌کند، این نفس کلّی یا روح اعظم منست که چون هواها و نسب و اضافات را که احکام جزئی‌تند، از خود می‌اندازد، و همه را فانی می‌گرداند، به فناء آن احکام جزئیّت از وی و در بحر الفناء فی الفناء، به کلی غرقه شدن به این حضرت جمعیت حقیقی و کلیت و اشتغال او، می‌پیوندد، و اثر این جمعیت و کلیت، و اشتغال او در هر قوتی از قواش، بل هر ذره‌ی از ذراتش، سرایت می‌کند، و حیثند قواش متضاعف می‌گردد،

چه هر ذره‌یی از ذرات اعضايش ، بر همگی قوا مشتمل می‌شود ، لاجرم هر ذره‌یی از صورتش ، فعل و خاصیت همگی نفس اظهار می‌کند به سبب سرایت حکم آن جمعیت و اشتغال در هر ذره‌یی .

فنا هيك جمعاً ، لا بفرق مساحتی مکان مقيسٍ او زمانٍ مؤقتاً

يقال: هذا رجل ناهيك من رجل. یعنی بعظمته وجودته و غنائ، ینهاك عن ان تطلب غيره. و نصب جمعاً ، اما لا یصال الفعل، او لنزع الخافض، علی السذھین .

پس می‌گوید: که این حضرت جمع من، چه بزرگ جمعی است که از غایت بزرگیش و کثرت فایده‌هاش ، نهی کننده است ترا از تطلّش به چیزی یا مقامی دیگر، چه او جمعی است که تفرقه‌یی که در پیسودن و تحدید کردن مکان قیاس گرفته ، اغنی محدود و محصور ، یا در جدا کردن زمان موقت معین محدود ، حاصل است ، در این حضرت جمع من نمی‌گنجد ، یعنی مکان، برای آن که محدود است، تفرقه و دویی میان حدّ و محدودش ثابتست، و زمان هم به حکم آن که موقت است، فارقت میان ماضی و مستقبل ، و دویی در وی ثابت ، و این جمع من جامع همه تفرقه‌هاست و حکم تفرقه زمان و مکان اصلاً در وی مؤثر نیست، و حکم ایشان در وی نافذ نی، و حکم این جمعیت من در هر دو نافذ است ، و به همه محیطست، و فردای او عین دی و امروز است، و دی او عین نوروز ، قربش عین بُعد ، و او به هیچ مقید نیست، و عین همه او است، بل، همه اجزای اویند، و صور و محال تشوعات ظهور او، و هراتری که در عالم که مقید است به زمان و مکان و حکم تفرقه‌ی ایشان، حاصل آمده است و می‌آید از معجزات انبیا و کرامات اولیا همه اثر آن حضرت جمع منست، و اثر حکم و تأثیر او به سرایتش در ذات و صفات هر يك از این انبیا و اولیا ظاهر .

۱ - ناهيك: كلمة تعجب و استعظام. فلو قلت ناهيك به رجلاً ، كان المعنى انه غاية

فی الشرجولة پنھاك عن تطلبها فی غيره .

بِذَلِكَ عِلَالِ الطُّوفَانِ نُوحٍ" ، وَقَدْ نَجَا بِهِ مِنْ قَوْمِهِ فِي السَّفِينَةِ
 به آن جمعیت من واثر سرایت او بود در شیخ المرسلین نوح - علیه السلام - که
 بالا آمد از آب طوفان و در زیر آن آب غرق نشد، و به تحقیق نجات یافت به مدد نوح
 و دعای او هر که برست از قوم او در کشتی . در این بیت تضمین این آیت فرموده
 است که :

فَنَجِّينَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلِّ الْمَشْحُونِ ثُمَّ اغْرَقْنَا الْبَاقِينَ .

و غَاضَ لَهُ مَا فَاضَ عَنْهُ ، اسْتِجَادَةً ، وَجَدَّ إِلَى الْجُودَى بِهَا وَاسْتَقَرَّتْ^۱
 و به همان جمعیت بود که به زمین فرورفت و ناپیدا شد ، از بهر خلاص نوح و مؤمنان
 قومش ، آن چیزی از آب طوفان که ظاهر شده بود از نوح ، علیه السلام ، و دعای او از
 جهت باران خواستن نوح علیه السلام ، برای اهلاك كفّار ، و جهد کرد و توجه نمود ،
 اخنی نوح ، علیه السلام ، به سوی کوه جودی به آن کشتی ، و آن کشتی بیامد و بر آن
 کوه جودی قرار گرفت .

قوله : اسْتِجَادَةً ، نَصَبَ عَلَى الْمَفْعُولِ لَهُ ، وَهُوَ مِنَ الْجُودِ ، بِمَعْنَى الْمَطَرِ ، قِيَاسِيٌّ
 غَيْرُ مُسْتَعْمَلٍ ، فَاسْتَعْمَلَ هِيَئَا الْقِيَاسِيَّ ، وَفِي الْبَيْتِ ضَمْنُ مَعْنَى قَوْلِهِ ، تَعَالَى : « وَقِيلَ : يَا
 اَرْضِ اِبْلَعِي مَاءَكَ^۲ وَيَا سَمَاءِ اِقْلَعِي - اِي اِنْكَشْفِي ، وَاقْلَعِي السَّحَابَ - وَغِيضَ الْمَاءِ وَقَضَى
 الْأَمْرَ ، وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودَى » .

و قوله : عِلَالِ الطُّوفَانِ ، إِلَى آخِرِ الْبَيْتِ ، جُمْلَةٌ فِعْلِيَّةٌ ، وَبِذَلِكَ مُتَعَلِّقٌ بِعِلَالٍ ، وَجَمِيعُ هَذِهِ
 الْاُمِّيَّاتِ الْاَتِيَّةِ ، إِلَى قَوْلِهِ : وَمَا مِنْهُمْ اِلَّا وَقَدْ كَانَ دَاعِيًا ، عَطْفٌ عَلَى تِلْكَ الْجُمْلَةِ ، وَبِذَلِكَ
 مُتَّكِدٌ فِي الْكُلِّ .

۱ - س ۲۶ ، ی ۱۱۹ - ۱۲۰ .

۲ - الجودی : قیل هو الجبل الذی رست علیه سفینه نوح النبی علیه السلام .

۳ - س ۱۱ ، ی ۶۶ .

وساراً ومتناً التَّریح تحت بساطه ، سلیمانُ بالجیشین، فوق البسیطة
 وبه آن جمعیت من وسرایت او بود در سلیمان ، علیه السلام ، که جن- و انس و باد
 مسخرش بودند که او می رفت بر بالای زمین فراخ باد و لشکر آدمی و پری و پشت
 باد در زیر بساط او، یعنی مسافت بسیار در زمان اندک قطع می کرد، چنان که گفت :
 «غدوآها شهراً ورواحها شهر» ، به سبب آن که باد مسخر او بود و بساطی که داشت ،
 به روایتی از ادیم و به روایتی از چیزی دیگر، جمله این دو لشکر جن و انس با خیل
 و حشم ایشان، بر آن بساط نشسته، و آن را باد بر پشت خود می گرفت ، و سلیمان با
 چنان حشت می رفت از شهر به شهر ، و اقلیم به اقلیم، و آن جمله ، اثر آن جمعیت من
 و سرایت او بود در سلیمان، علیه السلام .

وقبل ارتداد الطرفِ اِحضر من سبا له عرش بلقیس ، بغير مشقة
 وهم از اثر آن جمعیت و سرایت او بود در سلیمان ، علی نبینا وعلیه الصلاة والسلام،
 که پیش از گردیدن حدقه در چشم سلیمان، علیه السلام، حاضر گردانیده شد از جهت
 او و به اشارت و طلب او، تخت بلقیس، که سخت بزرگ و با عظمت بود ، هم به جهت
 وهم به قیمت ، از سبا که شهری بود در اقصای یمن تا به «تدمر» که شهری بود
 تختگاه سلیمان ، در شام و میان آن دو شهر مسافت دو ماهه راه است یا سه ماهه ،
 بی آن که زحمتی و مشقتی به آن حاضر کننده رسیدی به جهت حمل آن ثقل عظیم .

و خلاف کرده اند مفسران که حاضر کننده جبرئیل بود یا «آصف بن برخیا» که
 وزیر سلیمان بود. و علی کل حال، حصول آن قوت و مکتت، در آن حاضر کننده از اثر
 آن جمعیت سلیمانی بود ، علیه السلام .

۱ - س ۲۴، ی ۱۱ .

۲ - سبا: بلاد سبا. بلقیس: ملکه سبا. وعرشها هو الذی یقال عنه، ان العفاریت حملته
 الی سلیمان علیه السلام ، مارة تحت الارض ، لیمتحن به ذكاء بلقیس ملکه سبا .

واحمد ابراهيم نار عَدُوَّةٌ ، ومن نوره عادت له روض جَنَّةٌ^۱

وهم از اثر آن جمعیت بود که ابراهیم، علی نبینا وعلیه افضل الصلوات، سرد گردانید مرآتش دشمنش را که نَمْرود لعین بود، آنگاه که آن لعین بعد از آن که ماهی تمام آن آتش را افروخته بودند، و به هیزم بسیار قوت و شعله او را عظیم کرده، ابراهیم را علیه السلام، در آن آتش انداخته بود، و تا ابراهیم به حضرت این جمعیت متوجه شد و از آن حیثیت به زبانه جمع به آتش خطاب کرد که: «قلنا: یا نار کونی برداً و^۲ سلاماً علی ابراهیم» قلنا: صیغت آن خطابست بلسان جمع، و هم از اثر آن جمعیت و سرایت نور او بود که از نور ابراهیم، عین آن نار نمرود، روضه‌یی از روضه‌های بهشت گشت از جهت تمتع و آسایش ابراهیم، علیه السلام.

ولمّا دعا الأَطْيَار من رأس شاهقٍ ، وقد ذُبِحَتْ ، جاءته غير عصيَّة

وهم از اثر و سرایت آن جمعیت بود در ابراهیم، علیه السلام، در آن حال که آن چهار مرغ را که به روایتی یکی طاوس بود، و یکی خروس، و یکی زاغ، و یکی بطّ، کشته بودند و پاره پاره کرده، و از هر مرغی از آنها پاره‌یی بر قله کوهی عظیم، جدا جدا، نهاده، چنان که قرآن خبر می‌دهد که: «فخذ اربعة من الطير: فصرهئن اليك، ثم اجعل علی کل جبل^۳ منهن جزء» پس چون ابراهیم به موجب امر وعده «ثم ادعهن. یا تینک؛ سعياً» آن مرغان را بخواند، پاره‌های آن مرغان، همه جمع شد، و همه زنده گشتند و به تعجیل هر تمام تر بی‌عصیانی، پیش ابراهیم آمدند.

ومن يَكده موسى عَصَاهُ تَلَقَّفت ، من السَّحَر، اهو الاء علی النَّفْس شَقَّت^۴ .
وهم از اثر آن جمعیت بود و سرایت او در موسی، علی نبینا وعلیه السلام، که چون

۱ - احمد: اطفأ. نار عدوه: ای نار الشیطان. ۲ - س ۲۱، ی ۶۹.

۳ - س ۲، ی ۲۶۲.

۴ - س ۲، ی ۲۶۲.

۵ - تلفقت: تناولت. شقت: صعبت.

سَحْرَهُ فرعون ، سِحْرَهاى خود حاضر کردند، چنان‌که قرآن از آن خبر می‌دهد که - فاذا جبالهم وعصيتهم يخيّل اليه من سحرهم انّهما تسعى ، فاجس فى نفسه خيفة موسى ، قلنا : لا تخف اذك انت الاعلى ، وألق ما فى يمينك تلقف ما صنعوا - و ترسی عظیم از آن احوال سحر ایشان، در نفس موسی افتاد و بر نفس شریف او سخت آمد خوف اشتباه سحر به معجزه به نزد قومش، و حصول خلل به آن سبب در ایمان ایشان ، نه خوف غلبه سحره . پس از اثر آن جمعیت از نفس شریف او چیزی سر برزد که مترس و عصا بینداز که آن عصای تو، فرو برد و ناچیز کند آن سحرهای ایشان را، چه آن سحر ایشان، کیدیت که نظر خلق را از صورت چیزی می‌گرداند و صورتی دیگر در نظرشان می‌نماید ، به آن که حقیقت آن صورت از عین آن چیز هیچ متغیّر نگشته باشد و به صورتی دیگر متبدّل نشده، پس این خیالی که این ساحران برانگیخته‌اند، اگرچه در نظر چیزی می‌نماید ، اما حقیقتی ندارد، و آن را ثباتی تواند بود، و چون این همه در مقابلۀ معجزه، تواند که به حقیقت، قالب صور چیزها است و تبدیل آن از اعیان و حقایق آن چیزها به صورتی دیگر بالکلّیه از این جمله سحر ایشان هیچ اثری نماند، و باز نظر خلق آن سحرها را چنان جبال و عصای ، بیند که هست، چه حقیقت آن صور اصلاً منقلب نشده بود، بل که نظر خلق، منقلب شده بود از ایشان ، چنان‌که در خیال چیزی نماید، و آن را در حس حقیقتی نباشد . پس حینئذ چون سحر را که نمود خیالی بی‌اصل است در مقابلۀ معجزه که قالب صور اشیاء است بالحقیقة والأصل، هیچ ثباتی نباشد، و ساحر به آن عمل خود هیچ فلاح و مقصود نیابد، پس ترا که موسی باید که آن خوف نباشد که معجزه تو و سحر ایشان به نزد قومت مشتبه شود، زیرا که تو بالای ایشان باشی هر کجا ظاهر شوند، و معجزه عصای تو سحر ایشان را فرو برد و ناچیز کند ، و نظرها را از آن خیال ایشان به اصل و حقیقت، باز برد، و گویند که يك

سبب ایمان سحره، آن ترس موسی بود از آن احوال سحر ایشان که دانستند که اگر اوهم چو ایشان ساحر بودی، از سحر ترسیدی، و سبب دوم آن بود که دیدند که در حال که معجزه‌ی او ظاهر شد، آن صور مخیل ایشان باطل گشت، و آن همه جز صور حبال و عصی در همه نظرها چیزی نماند، پس حقیقت معجزه موسی را از اینجا معلوم کردند. و این آیت مذکور را در این یک بیت تضمین کرده است.

وَمِنْ حَجَرٍ اجْرِي عِيوناً بضربةٍ بها ديماً، سقت، ولبحر شقت^۱

و از اثر آن جمعیت بود هم که موسی، علیه السلام، از سنگی چشمه‌های دوازده گانه، روان کرد، به یک ضربه که به آن عصا بر آن سنگ زد، و آب بسیار داد هم چو بارانهای بسیار که کمینش ثلث روز یا ثلث شب بارد و بسیارش را حدّ پدید نباشد، و به همان اثر جمعیت بود، نیز که به یک ضربه که به آن عصا بر دریا زد، دریا را بشکافت و کوجه‌ها و راههای خشک در میان دو طرف شکاف آب دریا، پدید کرد، تا همه قومش به سلامت از دریا بگذشتند، و دشمنانش غرقه گشتند.

در این بیت، این دو آیت را از قرآن عزیز، تضمین کرده است، یکی آن که:

«واذ استسقى موسى لقومه، فقلنا: اضرب بعصاك الحجر، فانفجرت^۲ منه اثنتا

عشرة» و دیگر آن که «ان اضرب بعصاك البحر فانلق فکان كل فرق^۳ كالطود العظيم» و از دیدیم که باران بسیار است استعارت کرده است به آب بسیار که از آن چشمه‌ها، ظاهر گردانیده بودند.

ويوسف، اذ القى البشير قميصه على وجه يعقوب، اليه باوبة
راه بعين قبل مقدمه بكا عليه بها، شوقاً، اليه، فكفت^۴

۱ - عيون: ای عیون ماء . القديم، الواحد ديمة: السحابة التي يدوم مطرها. سقت:

سقت مرة بعد مرة .

۳ - س ۲۶، ی ۶۳ .

۲ - س ۲، ی ۵۷ .

۴ - كفتت: عميت .

وهم از اثر سرایت آن جمعیت بود، در یوسف، علیه السلام در پیراهنش که چون مُبَشِّر یوسف، علیه السلام، که به روایتی، یکی از برادرانش بود، و به روایتی غلام زاده یعقوب بود - بشیر نام - به واسطه رجوع آن بشیر از مصر، به بشارت، به سوی یعقوب، بینداخت پیراهن یوسف را بر روی یعقوب، علیه السلام، یعقوب به بوی آن پیراهن و سرایت اثر یوسف و جمعیت او در آن، در حال، بینا شد، و مر آن مبشر را بدید به چشم، که پیش از آمدن آن مُبَشِّر، از بسیاری که گریسته بود به آن چشم، بر یوسف و فراق او، نایبنا و پوشیده شده بود، آن چشم از جهت شوق به سوی یوسف، علیه السلام، پس چون به آن القای قمیص، بوی او یافت، بینا شد.

فالیبت الأول شرط، والثانی جوابه .

وفی آلِ اسرائیل مائدةٌ مِنْ آلِ سَمَاءَ لعیسی ، انزلت ثمّ مدّت

وهم از اثر آن جمعیت بود که در میان بنی اسرائیل از جهت عیسی، علیه السلام، و دعای او و ظهور اثر آن جمعیت در او و دعای او، مائده از آسمان فرو فرستاده شد، پس آن مائده کشیده شد در میان ایشان، تا همه از آن بخوردند و سیر شدند.

وَمِنْ أکمه ابرا، و من وضع عدا شفی، و أعاد الطین طیراً بنفخة

وهم از اثر آن جمعیت بود و سرایت او و ظهور اثر آن سرایت از باطن به ظاهر که اذن الهی عبارت از ظهور آن اثر است، که عیسی از نایبنا بی مادر زاد، نیکو و بینا کرد به آن اذن، و از برصی مادر زاد نیز که تعکدی کرده بود از عضوی به اعضای دیگر هم به آن اذن شفا بخشید، و به یک دمیدن در مثنی گل، مرغی ساختن وزنده و پیکران گردانیدن، آن هم به آن اذن باطنی بود.

وسریرة انفعالات الظواهر، باطناً عن الاذن، ما القت باذنك صیغتی^۲

۱ - الاکمه : المولود اعمی، او الاعمی مطلقاً . الوضع : البرس . عدا : ظلم .

۲ - وهم از اثر آن جمعیت و سرایت او... بود که عیسی - علیه السلام - ... م -

۳ - الإنفعالات: التاثرات .

وسرّ انفعالاتی که ظواهر اشیا را حاصل می‌آید، از ظاهری دیگر از راهگذر
اذنی الهی که باطن آن ظاهر است، و آن سرایت و اثر آن جمعیت است در آن ظاهر،
آنست که، در این قصّه‌های انبیای مذکور خصوصاً قصّه‌عیسی، علیه‌السلام، لفظ و قول
و تقریر من، آن را به گوش تو انداخت و به‌سمع تو رسانید.

یعنی: هر اثری که از این انبیای مذکور و صوّر ایشان در ظاهر این عالم پیدا
شد، همه مضاف به اذنی الهی است که باطن ایشان بود از آن جهت مذکور، و آن که هیچ
اثری از ظاهری به ظاهری دیگر سرایت نمی‌کند جز به امری که باطن آن ظاهر است،
و به نسبت با انبیاء آن اثر اذن خاص است، و به نسبت با اولیاء امر عام، بنابراین معنی
است. و لهذا، هر اثری که از عیسی و از ظاهر قول و فعل و نفع او صادر شده بود، در
ذکر آن، اذنی با آن مقرون داشتند، تا آن اثرها، همه مضاف به آن جمعیت باشد،
چنان که گفتند: «و اذ یخلق من الطّین کهیئة الطّیر باذنی، فتنفخ فیها، فتکون طیراً
باذنی و تبریء الأکمه و الابرص باذنی و اذ تخرج الموتی^۱ باذنی» زیرا که انبیا علیهم
السلام، اهل توقیفند که تصرفات ایشان بر اذن خاص، موقوفست، اما اولیا اهل
تصرفند که بر مقتضای حکمتی و مصلحتی که در ایجاد و اظهار اشیا است علی‌العموم،
تصرف می‌کنند.

بیانی ظاهرتر آنست که: مثلاً اگر از کسی به فعل ضرب اثری به ظاهر مضروب
می‌رسد تا آن مضروب از او منفعّل می‌شود، اگرچه آن ظاهر، مضاف به دست ضاربست،
اما به حقیقت، مضاف به قوّت بَطْش است که باطن دست است، و آن نیز به حقیقت
مضاف به نفس ضاربست که باطن آن قوّتست، و باز آن اثر مضاف به سّری وجودیست
که باطن نفس است، و باز آن، مضاف به آن جمعیت است که باطن آن سرّ است، پس
اگر این ضارب، ولیّ یا نبیّ است، آن ضرب را جز به آن جمعیت، مضاف نمی‌بیند،
الا آن که ولیّ، آن را اضافت به مصلحتی عام، می‌کند که در نفس ضرب حاصل است،

وآن امر الهی است؛ واما نبیؐ، نظر هم به مصلحت عمومی می‌کند، وهم به مصلحت خصوصی و توجّهی خاص که از آن حضرت جمعیّت، صادر شود به‌سوی او، نظراً الی تلك المصلحة الخصبیّه، وآن را اذن الهی می‌گویند، پس می‌گوید که سرّ آن همه آنست که در این قصص مذکور با تو گفتم.

وجاءَ بأسرار الجَمیعِ مُفیضها علينا، لهم ختماً علی حین فترّة

و بیاورد اسرار و حقایق آن جمله معجزات و تأثیرات را که همه انبیاء ظاهر کرده بودند آن کسی که ریزاننده و باراننده آن اسرار و حقیقت آن جمعیّت مذکور است بر ما، اعنی، مصطفی، صلی الله علیه و سلم؛ که جامع آن همه اسرار و آیات و معجزات و اسما و صفاتست، در حالی که به صورت ختمیّت پیغامبری آمد بر زمان فترت و انقطاع وحی، یعنی آیات و معجزات انبیاء، آثار اسما الهی است، و به سبب غلبه بعضی اسما بر حقیقت هر پیغامبری، اثری و معجزه بی‌مخصوص به هر یک مضاف بود، و چون مصطفی، صلی الله علیه و سلم، جامع حقیقی بود مرجمه اسما را بی‌غلبه‌ی هیچ‌اسمی بر حقیقت او، لاجرم چون به ختمیّت نبوت ظاهر شد - در زمان فترت وحی و سستی انقطاع - او جمله آن اسرار و آیات و معجزات را که همه انبیا داشتند - و الزیادة التي هو القرآن العظیم که ترجمان آن جمعیّت حقیقی است -، بر ما بیارائید، و ما را از آن جمله و از حقیقت خود بیا گاهانید.

این بیت با ایاتی چند دیگر بعد از این، به زبان تفرقه محض و متابعت مصطفی، صلی الله علیه و سلم، می‌گوید، تا آنجا که: واهل " یلقى الروح باسمی دعوا ...

وما منهم، الا وقد كان داعياً به قومه للحقّ، عن تبعية

و هیچ‌کس از این انبیا و رسل نبود الا که دعوت‌کننده بود، به سرایت اثر جمعیّت مصطفی، صلی الله علیه و سلم، در او، مرقوم خودش را به‌سوی حق مطلق، از سر تبعیّت او صلی الله علیه و سلم، ازیرا که داعی حقیقی، من الأزل الی الأبد، او بود به حکم

«كنت نبياً و آدم بين الماء والطين» اى: بين العلم والصورة الطينية الآدمية، وصورت جمع حقيقى، او بود، صلى الله عليه وسلم، وايشان كالأجزاء والتفاصيل بودند در دعوت وغيره، كما قال، تعالى، «وما ارسلناك الا كافة للناس» ودر كافة ناس، متقدمان و متأخران داخل بودند، پس ايشان ثواب و خلفای او بوده باشند كه به تبعیت او، خلق را به حق دعوت کردند.

فعاليناً منهم نبى^۱، ومن دعا الى الحق^۲ منا قام بالرسالة^۳

پس عالم ودانای ما كه امت محمدیم، صلى الله عليه وسلم، به علوم شریعت و طریقت و حقیقت، به منزلت نبی است از این انبیای گذشته، زیرا كه نبی، یا مشتق از نبوتست، و نبوت غیر مهموز، به معنی شرف و ارتفاع، و ذلك ما ارتفع من الأرض، یا از انباء مهموز به معنی اخبار، و كيف ما كان، به علم مرتفع باشد و مخبر مرغیر خود را، از حق، اما به معنی امر به تبلیغ و دعوت و علم به این علوم سه گانه از آن از شروط نبوتست، كه عالم من كل الوجوه كسى باشد كه به این مجموع علوم دانا باشد تا اگر اخبار كند اهل هر مرتبه یی را از اسلام و ایمان و احسان، عمّا هو فيه، اخبار تواند كرد، زیرا كه اگر عالم باشد به علم شریعت فحسب، كه تعديل ظاهر اقوال و افعالست در مرتبه ی اسلام، او مرآن كس را كه در صدد تقویم و تعديل هیأت نفسانی باشد در مقام ایمان اگر از آن مقام از وی استخباری كند از حقیقت آنش اخبار نتواند كرد، و هم چنین كسى را كه مشكلى افتد از حقایق مقام احسان و تمییز احوال و تجلیات، در آن مقام این عالم متشّرع، از اخبار آن قاصر آید، و هم چنین عالم به علوم طریقت فحسب از آن دو علم دیگر و اخبار از آن، قاصر آید، و هم چنین عالم به علم حقیقت، از دقائق یجوز و لایجوز، كه خلق در مقام اسلام به آن مأمورند و متعبّدند و بنای

۱ - س ۳۴، ی ۲۷ .

۲ - الرساليّة: نسبة الى الرسل، اى قام بالرسالة الرسالية .

سلوك بر آنست و از علوم طریقت نیز و اخبار از آن قاصر باشد، پس چون عالم به یکی از این علوم شریعت و طریقت و حقیقت ، دون الآخر من جمیع الوجوه عالم و مرتفع و مخبر نمی تواند بود، لاجرم گفتیم که عالمی از این امّت محمدی که به این سه علم ، دانا باشد و عالم باشد علی الاطلاق ، او به حکم اخبار مصطفی، صلی الله علیه و سلم ، نبیّی است از انبیاء، کما قال، علیه الصلاة والسلام: «علماء امّتی انبیاء بنی اسرائیل» و هر کس از ما که امّت محمدیم ، صلی الله علیه و سلم که به حکم امری و اذنی از جانب حق، خلق را دعوت کند، او به مقام و منزلت رسولی است از رسل و قایم مقام او در این امّت ، زیرا که رسول آنست که مأمور باشد به دعوت، و مرسل به قوم از برای دعوت بعد از دانستن این علوم سه گانه مذکور به خلاف نبی که او مرتفع است به این علوم سه گانه از میان سایر خلق، و متعبّد و مأمور به عمل به آنچه می داند، و مخبر مر خلق را، نه به حکم امر به دعوت ، بل به حکم عموم رحمت بر خلق، پس از این جهت ، علمای حقیقی که در این امّتند ، ایشان به منزلت انبیاءند، و اولیای متمکّن و مشایخ مرشد ، به حکم امر و اذن خاصّ از قبیل حق تعالی، به حق رسولیت قیام می نمایند . والله المرشد .

وعارفنا ، فی وقتنا ، الأحمديّ من ، اولی العزم منهم ، آخذٌ بالعزيمة
و هر کس از ما که امّت محمدیم که او عارف باشد علی الحقیقه بجمیع اسما و صفات
در این وقت ما، و آن عارف حقیقی ، احمدی السّیر باشد به کمال متابعت، و او از
خداوندان عزم درست باشد در متابعت احمدی و سلوک شریعت و طریقت و حقیقت او،
و هیچ مقصد و مطلبش جز تحقیق به حضرت جمع الجمع نباشد ، و حکم هیچ اسمی

۱ - اولی العزم: قيل هم اصحاب الجد والصبر والثبات. وقيل المراد منهم: نوح
وابراهيم واسحاق وايوب وموسى وداود وعيسى . ولكن بناءً على، طريقنا الحقنة
اولو العزم من الانبياء هم الدين لهم الشريعة والكتاب .

مانع این عزم درست او نیاید، آن کس به آن عزم صحیح و حُسن متابعت در آن مقام و منزلتست که از ایشان اعنی از انبیا و رسل، کسی که او ملازم و گیرندهٔ عزیمت باشد، یعنی قائم مقام اولی العزم من الرسل باشد در تحقق به این حضرت جمع الجمع المذكور، فمن قوله: و عارفنا، الی قوله: من اولی العزم، مبتدأ، و الباقی خبره.

وما كان منهم، معجزاً، صارَ بَعْدَهُ، كرامَة صِدِّيقٍ لَهُ، او خلیفهٔ او و هر چیز از آثار و خوارق عادات که از آن انبیا و رسل، معجزه بود و معجزه اش خواندندی، بعد از مصطفی، صلی الله علیه و سلم، آن کرامت کسی است که در مقام صِدِّیقیت است، یا کرامت کسی که خلیفهٔ او است، صلی الله علیه و سلم، در دعوت و تصرف، و آن کرامت بحقیقت از جهت مصطفی داده اند به آن صِدِّیق و خلیفه، و مقام صِدِّیقیت آخرین مقامیست از مقامات ولایتی که در نبوت انبیا مندرج نیفتد، و میان این مقام و مقام نبوت حقیقی، هیچ واسطه مقامی دیگر نیست، و لهذا آنچه مصطفی، صلی الله علیه و سلم فرمود، که «انا و ابوبکر کفرسی رهاناً، سبقته فاتبعنی، و لو سبقتنی

۱ - از این حدیث نیز آثار کذب خودنمایی می‌کند و آنرا در مقابل آیه مباهله «انفسنا» و روایاتی نظیر انا و علی من نور واحد، انا و علی ابوا هذه الامة، و غیر این از روایات که علی را از دیگر صحابه ممتاز می‌نماید جعل نموده اند. اما کذب این حدیث: اولاً کسی که دوران عمر خود را در جاهلیت و شِرک و انواع فجور و در محیطی آکنده از شرارت گذرانده باشد فطرت ساوک را از دست میدهد و امور اخلاقی اعم از مهملکات یا منجیات از امور تدریجی الحصول و اخلاق و روحیات خاص عصر جاهلیت به تدریج در نفوس اعراب مگه اثر گذاشته و آنان را در سلك اشرار قرار داده و زوال این اخلاق نیز به تدریج بوقوع می‌پیوندد و تبعات آن هرگز از نفس زائل شدنی نیست و زمینهٔ شرارات و رجوع باخلاق خاص جاهلیت در این نفوس خفته و پنهان است، انقلاب بر اعقاب که در آیه مذکورست اشاره است بآنکه نفوس حضرات مستعد شرارت بود و این محیط با گذشت لاقلاً يك نسل (اگر مسأله توارث را کنار بگذاریم) به محیط کاملاً سالم ممکن

لا تَتَّبِعْتَهُ» اشارت به ان عدم وساطت کرد میان مقام صدیقیّت^۱ و میان مقام نبوت، و در

→

التبذل بود، لذا با گذشت چند سال اعراب بخلق و خوی جاهلیت و اظهور خواص آن که قومیت باشد رجوع نمودند و حکومت ساده‌ویی آرایش اسلامی را به حکومت قومی جاهلی در عصر عثمان و معاویه و یزید و... مبدل نمودند و در لباس اسلام بفساد پرداختند و در بین آنان جیسارانی نظیر معاویه و یزید و دیگر خلفای اموی و عباسی پیدا شدند که علاوه بر سفاکی و جباری و قناری در نامردی و عهدشکنی و پا گذاشتن روی شرافت انسانی، دنیا از بوجود آوردن نظیر آنان تابحال اظهار عجز نموده است .

اما دلیل کذب این حدیث که العیاذ بالله، پیغمبر فرمود، من چون بر بوبکر، سبقت گرفتم، او از من تبعیت نمود ولی اگر او سبقت گرفته بود، من از او (العیاذ بالله) متابعت مینمودم، اگر سبقت و تقدّم زمانی قصد شده باشد، این درست نیست، چون بوبکر بحسب زمان مقدم بر پیغمبر بود، اگر مراد این باشد که حضرت ختمی مقام بفرماید، من و بوبکر، قبل از بعثت در رتبه واحد از فضیلت و کرامت نفس بودیم و مقام ولایت کلیه را (العیاذ بالله) که مقدمه نبوت است هردو دارا بودیم ولی من در اخذ وحی بر او سبقت گرفتم؟! کلیه اکابر تصریح کرده‌اند این مقام اختصاص بحقیقت حضرت ختمی دارد چون ختم نبوت باید بحسب دائره ولایت بر کلیه انبیاء مقدم باشد. گویا جعل کننده این حدیث، سه حدیث در زمان واحد برای معارضه با حضرت ختمی ولایت جعل کرده است:

یکی همین حدیث . دوم، حدیث سست چنان‌ش‌آور «او کان بعدی نبی لکان عمر». سوم، «لکل نبی رفیق، و رفیقی عثمان» با این مجعولات خواسته‌اند جواب از احادیث مسلم، مثل: با علی انت منی بمنزله هارون من موسی، انا مدینه العالم و علی بابها، و الحق مع علی و علی مع الحق داده باشند .

۱- این مقام از مختصات عترتست عایهم اسلام خصوصاً علی علیه السلام، باین لحاظ ناظم عترت و آل را مقدم داشت لشده قریبهم الی النبی و لذا کان علی منصوصاً بالولاية والنیابة و هو الصدیق الاکبر و الفاروق الاعظم. لذا شارح علامه و قیصری و فونوی و شیخ اکبر تصریح کرده‌اند بآنکه کسی خایفه بحق مقام محمدی است که - صحّت نسبت به الیه - ص - ظاهراً و باطناً . و قد استفاضت عن انبی فی مأخذهم «الحق مع علی و علی مع الحق و الحق یدور معه حیثما دار» .

قرآن نیز ذکر صدیق مقرونست به ذکر نبی^۳ .

پس می گوید : معجزات انبیا، عین کرامت اولیاست ، لیکن فرق میان معجزه و کرامت بیش از آن نیست که برصاحب معجزه عندالطلب اظهار آن واجبست و جز عندالطلب خود اصلاً اظهار نکند، واما صاحب کرامت را کتمان علی کل حال لازمست، ودرعین حقیقت معجزه و کرامت درتبدیل صور حقایق اشیا از اعیان ایشان هیچ فرقی بینهما نیست، غیر انّ النبى مشرّع للعامة مُنبّه للخاصة ، والولى مشرّع للخاصة ، مُنبّه للعامة ، فافهم، والله المرشد .

بِعِترته استغنت عن الثرسل الورى ، واصحابه والتابعين الأئمة
به اهل بیت و خاندان مصطفی، صلی الله علیه وسلّم، یعنی : به علی، و فرزندان و نسل او از فاطمه «علیهم السلام»^۱ و دانستن ایشان، مر این علوم سه گانه مذکور را ، و قیام در مقام دعوت به این سه علم : شریعت و طریقت و حقیقت، و به صحابه محترم و تابعین، که همه امامان و پیشوایان خلق بودند، مستغنی شدند خلائق اکنون بعد از عهد مصطفی، صلی الله علیه وسلّم، از بیغامبران مرسل و دعوت و ارشاد ایشان ، چه این اهل بیت معظم و صحابه مکرم و تابعین بحق دعوت - کما ینبغی - تمام قیام می نمایند، و هیچ دقیقه یی از دقائق و حقایق مقام دعوت ، مُهمَل نمی گذارند ، پس لاجرم خلق که در این امتند به ایشان از رسولان گذشته فارغ و بی نیاز شده اند .

و ذکر اهل بیت را در این باب از آن تقدیم کرده است بر ذکر صحابه، که مقام دعوت حقیقی علی الاطلاق مخصوصست به اولیای محقق که جامعند مر این علوم سه گانه یی مذکور را، و سلسله نسبت اولیا به مصطفی، صلی الله علیه وسلّم، من حیث الخرقه والذکر والصحبة علی سبیل المتابعة والتأدب والتخلّث غالباً علی ودو فرزندش^۲ به امیر المؤمنین

۱ - رضی الله عنها وعنهم - رضی الله عنهم .

۲ - لذا مقام صدیقی که بین آن و مقام ختمی نبوت واسطه متصور نمی باشد ،

حسین، حسن و حسین، و فرزندش زین العابدین، و فرزندش باقر، و فرزندش صادق و فرزندش کاظم، و فرزندش رضا، و هکذا درست^۱ می شود، و علوم طریقت و حقیقت غالباً به ایشان، ظاهر و منتشر شده است، لاجرم از این جهت ایشان را در این باب تقدیم کرده است، نه از برای میلی به وجهی دیگر، و الله المرشد.

كراماتهم من بعض ما خصهم به بما خصهم من ارث كل فضيلة

كرامات این عترت و صحابه و خواریق عاداتی که از هر يك ظاهر شد، بعضی است از آنچه مصطفی، صلی الله علیه و سلم، ایشان را به آن مخصوص گردانیده بود، صلی الله علیه و سلم که هر يك را داده بود از میراث هر فضیلتی که او را بود، صلی الله علیه و سلم، چنان که در حق اهل بیت فرمود: از جمله حدیثی مَطْطُول که «انّی تارك فيكم ثقلين، أولهما كتاب الله فيه الهدى والنور، واهل بیتی، اذكركم الله فی اهل بیتی، اذكركم الله فی اهل بیتی» و در حق ابوبکر فرمود: «ما صبّ الله فی صدری الا وصبته فی صدر ابی بکر» یعنی: و الله اعلم، من الدین والعلم والیقین. و در حق عمر فرمود: «انّ الحق لیطرق علی لسان عمر» و در حق عثمان فرمود: «که لكلّ نبی رفیق، و رفیقی

→

اختصاص به علی و اهل بیت او که من جهة الخرقه والذکر والصحة متمدند بر کل، و خاتم آنان بحسب ظهور تامّه ولایت از اشراط ساعت و قیامتست و حق با اسم جامع از مظهر و مشکات ولایت او تجلی نماید و عدل عالم را از این ناحیه فرو گیرد و تمام انبیاء و اولیاء حتی ختم نبوت از جهت نبوت از مقام کالی او اخذ فیض نمایند عاماً و خاصاً، مهدی موعودست که:

«بجز مهدی نداند دفع دجال»

۱ - و این مسأله است که هر کس بامامت و ولایت کلیه علی بن موسی - رضا - معتقدست بامامت ائمه بعد از رضا تا قائم آل محمد به تنصیب رسول ختمی معتقدست.
۲ - اینکه شارح علامه - اعلی الله مقامه - در مقام نقل حدیث مجمول در حق اولی فرمود: یعنی و الله اعلم، من الدین والعلم والیقین، با کمال رندی و زیرکی اشاره فرمود

←

عثمان» ودر حق علی - رض - فرمود که : «انا مدينة العلم وعلی بابها» و«لا فتی الا علی لا سيف الا ...» ودر حق عموم صحابه فرمود که : «اصحابی کالتجم ، بایتهم اقتدیتم اهتدیتم» .

پس چون از مجموع فضائل خود هر يك را به حصه‌ی مخصوص گردانیده بود ، و میراث داده ، لاجرم کرامات ایشان اثری بود از آن حصه که از ایشان ظاهر می شد .

→
به عدم صحه این قبیل از احادیث و مسام نبودن این روایات در حق اولی و دومی و سومی . اخبار ماثور در حق اهل بیت یعنی علی و فرزندان او از نسل صدیقه کبری فاطمه زهرا صلوات الله علیها ، باین جهت که پیغمبر در حدیثی که مسلم عندالفریقین است فرموده اند : خداوند ذریه هر کسی را از نسل و صلب او قرار داده و ذریه و فرزندان من را از صلب علی قرار داده است و در حق علی همین بس .

روایاتی که در شأن اهل بیت بمعنائی که ذکر شد وارد شده است مورد اعتماد عامه و خاصه است ولی همین روایات وارد در شأن اولی و دومی و سومی را اتباع بنی امیه و جیره خواران خلفای جور جعل کرده اند برای مقابله با روایاتی که در شأن اهل بیت وارد شده است و برخی از علمای عامه نیز بمجموعی است این روایات تصریح کرده اند ، لذا محققان از عرفا مقام وراثت و ولایت کلیه مطلقه را خاص علی عایه السلام میدانند و بر طبق مائورات مسامه کثیری از اولیای عرفان که در امامت مشربی غیر مسدک امامیه دارند ، ولایت کلیه را به علی و یکی از افراد عصمت الی یوم القیامة برسبیل تجدد امثال ، اختصاص داده اند و برای دیگران خلافت ظاهری صرف قائلند چه آنکه :

«عشق بازان دیگرند و عیش سازان دیگرند

آنچه در فرهاد می بینیم در پرویز نیست»

باین معنا ناظم و شارح در موارد متعدد تصریح فرموده اند و خلافت کلیه را اختصاص بعترت یعنی علی و اقطاب از صلب عالی و بطن صدیقه کبری «علیها السلام» داده اند از قبیل :

و حُزُّ بالولا میراث ارفع عارف خدا همه ایشار تاثیر همه

فمن نُصِرَ الدین الحنِیفیؑ ، بعدہ ۶ قِتالِ ابی بَکرٍ ، لآلِ حَنِيفَةَ

پس جنگ و مقاتلت کردن ابو بکر ، رضی الله عنه، مرآل حنیفه را که قبیله مسیلمه کذاب ، لعنه الله بودند - وهو مسیلمة بن حبیب بن حنیفة بن لجم بن صعَب بن علی بن بکر بن وائل - که آن مقاتلت خالص از برای دین و نصرت دین مسلمانان بود نه از برای عصبیت نسانی و طلب جاهی و حظّی از حظوظ دنیوی، و این طلب نصرت دین ، خالصاً مخلصاً ، و مقاتلت او کرامتی بود که از او ظاهر شد از آثار فضایل مصطفی ، صلی الله علیه و سلام، که به طریق ارث: به وی رسیده بود . والله المرشد .

وساریة" ، الجاه للجَبَلِ النَّدَا ۷ من عُمرٍ ، والدارُ غیر قریبةٍ

و ساریه که یکی از سروران لشکر عمر، رضی الله عنه، که به عراق، فرستاده بود چون نزدیک نهاوند، کفتار بروی و لشکر وی، کمین کرده بودند در وادی، و او بسا لشکر خود از آنجا گذر می کرد، غافل از این کمین ایشان و امیر المؤمنین عمر، رضی الله عنه، در مدینه بود، روز جمعه بر منبر خطبه می خواند که در اثنای خطبه ، آن کمین کفتار بر ساریه و لشکر وی و گذشتن ساریه بر ایشان، غافل از آن کمین کردن ، بر عمر ، رضی الله عنه، منکشف شد، و در آن میان خطبه، ندا کرد^۲ که : یا ساریة، الجبل الجبل، یعنی: « الجأ الی الجبل واحذر غدر الکفتار و کمینهم علیک » تا آن ندای عمر، رضی الله عنه، مر این ساریه و لشکر او را به کوه، پناه داد، با آن که مکان نزدیک نبود که رؤیت

۱ - مقاتله با مسیلمه بدستور صحابه از جمله ابو بکر واقع شد و این فضیلت اولاً اختصاص دارد بانهایی که مباشرةً محاربت نمودند و این مسامح است که قدرت لشکریان مسلمان بمراتب بیشتر از قوت عسکر مسیلمه بود و این وراثت بهر مسامانی که لساناً و عملاً حق را نصرت نماید صحیح نسبت دارد و فضیلت خاص بشمار نمیرود .
۲ - این روایت را محققان از عامه و محدثان از سنت و جماعت از احادیث موضوعه که در عصر معاویه، در مقابل روایات دالّه بر فضائل اهل بیت، علی و اولاده، جعل و وضع کرده اند شمرده اند .

عمر، رضی الله عنه، مرساریه و کمین کفار را، در عادت معهود خلق، ممکن بودی، پس چون مسافت میان مدینه و نهاوند، عظیم دور بود، و دیدن عمر و شنوایدن ندای خود، مرساریه را، با این بُعد مسافت، از کرامات عمر، رضی الله عنه، بود، و اثر وراثت مصطفی، صلی الله علیه و سلم، و سرایت جمعیت او در عمر، رضی الله عنه .

ولم يشتغل عثمان عن وِردِهِ، وقد ادارَ عليه انقوم كأس المنيّة

و از کرامات عثمان بود نیز، رضی الله عنه، و اثر وراثت او از مصطفی، صلی الله علیه و سلم، و سرایت جمعیت او، صلی الله علیه، در وی، آن کمال اشتغال و استغراق او در قرائت قرآن و ادای وظیفه‌ی که او را بود از آن، در وقتی که آن سفهای قوم^۱ بر وی خروج کردند، و از بام سرای او، فرود آمدند، قدح شراب مرگ را بروی و نفس و قوا و مزاج مبارک وی، گردان کردند، و او را به ضربت‌های بی محابا، می زدند، و می کشتند، و او، البته از آن ورد خود و قرائت قرآن، به دفع و ردع آن سفها، مشغول نشد، و از آن ورد قرآن خود، اعراض نکرد، تا آنگاه که تمام جان مبارک تسلیم کرد و آن تسلیم او هم بنا بر علم او بود به حلول اجل او و این جمله کرامت و اثر وراثت او

۱ - آنها سفهای قوم نبودند، بل که آنها از اکابر مسلمانان بودند که از ظلم عمال عثمان و اولاد امیه و اقوام عثمان بتنگ آمدند ولی دیر این جنبش و انقلاب عمیق و اصیل نتیجه داد و منشأ ظلم از بین رفت، چون خلافت این عرب سفیه دنیای اسلام را بفساد کشید و قومیت عربی و نژادپرستی مخصوص جاهلیت، جای تساوی حقوق و برادری و برابری مخصوص اسلام را گرفت و نتیجه خلافت چند سانه مردضعیف النفس که عمده هم او شکمش بود از بیت المال مسلمین بنی امیه و دیگر متجاوزان از صحابه او ثروت‌های هنگفتی بدست آوردند و به تدریج اجتماع اجلاف عرب در سقیفه بنی ساعده نتیجه خود را ظاهر ساخت و معاویه و یزید و دیگر عناصر ناپاک نتیجه مستقیم خلافت عثمان بکلی معنویت اسلام را بباد فنا دادند، بی جهت نبود که حضرت رسول در اواخر زندگی ظاهری فرمود: در خواب مشاهده نمودم که میمونها از منبر من بالا میروند. بعد از این رؤیا دیگر خنده بر لبان مبارک حضرتش ظاهر نشد.

بود از فضیلت ثبات و وقار و توجه تمام بحق و تسلیم و رضا، تحت مجاری الأقدار که از مصطفی، صلی الله علیه و سلم، به وی رسیده بود.

و اوضح بالتأویل ما كان مُشكلاً^۱ علی^۲، بعلم ناله بالوصیة

و آن که پیدا و روشن کردن کرد^۱ علی «علیه السلام» به تأویل آنچه مشکل و پوشیده بود از معنی و مراد قرآن و حدیث، بر غیر او از صحابه، خصوصاً بر عمر، رضی الله عنه، چنان که در آن معرض، عمر، رضی الله عنه، فرمود که: «لو لا علی لهلك عرس» و به آن که بیان و تفسیر آن مشکلات را متعزّض گشته بود به علمی که به وی میراث رسیده بود از مصطفی، صلی الله علیه و سلم، به وصیبتی که از جهت وی فرموده بود که: «انّی تارك فیکم الثقلین، کتاب الله و اهل بیتی؛ اذ کرّم الله فی اهل بیتی» و به آن که فرمود که: «یا علی، انت منّی بمنزلة هارون من موسی، غیر انّک لا نبی بعدی» و به آنچه گفت که: «انا مدینه العلم و علی بابها» پس آن علم و بیان حق و ارشاد خلق هم، اثر وراثت او بود از مصطفی، صلی الله علیه و سلم، در دعوت و غیره، و اثر سرایت جمعیت او، در وی، و الله المرشد.

وسائرهم مثل النجوم، من اقتدی بأیّهم منه اهتدی بالتصیحة

و جمله صحابه که به حکم نص حدیث^۲ مصطفی، صلی الله علیه و سلم، که:

۱ - در نسخه اصل و نسخه بی که کاتب سنّی آن را نوشته - کلمه - علیه السلام -

موجود است.

۲ - از طرق عامه منقولست «مثل اهل بیتی کسفینه نوح، من ركب فیها نجی و من اعرض عنها هلك» و نیز مرویست از طرق سنت و جماعت: «... اهل بیتی امان لاهل الارض» و اما ماورد عنهم: «اصحابی كالنجوم بأیهم اقتدیتم، اهتدیتم» در مقابل همین مضمون که در شأن اهل عصمت وارد شده است وضع کرده اند، و اثر وضع از آن هویداست چون در صحابه فاسدترین و خونخوارترین مردم نیز وجود دارد و فیهم التزانی و الشارب للخمر و الوضاع و الكذاب بالاتفاق.

«اصحابی کالنجوم ، بأيّهم اقتدیتم اهتدیتم» هم چون ستارگان روشنند که هر کسی که در ظلمت شبهای بدعت و ضلالت، اقتدا و متابعت کند به هر کدام از بزرگ و خرد ایشان که باشد و به افعال و اقوال و سیرری که از هر یک منقولست ، آن کس البته راه راست یابد به حق از هر یک از ایشان ، و به واسطه متابعت هر یک به نصیحتی که ایشان کرده اند خلق را ، قولاً و فعلاً ، و از سیر ایشان ، در افواه مذکور است و در کتب مسطور .

وللأولياء المؤمنين به ، ولم يروه اجتباً قربٍ لقرب الأختوة

و مر اولیای امتّ اورا که به وی ، اعنی مصطفی ، صلی الله علیه و سلّم ، و به آن چه از وی و اخلاق و اوصاف وی منقولست ، مؤمن ، اعنی : متخلّق و متکفّفند ، و به آن چه او دعوت کرده است بالقلب و القالب مقبل با آن که ظاهراً در این نشأت حسّی او را ندیده اند ایشان را برگزیدگی قربی معنویست به او ، از جهت آن قربی که به اخوت ایشان را ثابتست به اثبات او ، صلی الله علیه ، در آن حدیث که : «واشوقاه الی لقاء اخوانی ، قیل : یا رسول الله ، السنا اخوانک ؛ قال : لا ، انتم اصحابی ، و اخوانی الذین یأتوننا بعدی ، آمنوا بی ، لم یرونی ...» پس ایشان را به کمال ایمان و حُسن متابعت او فی الغیبة ، مزید قربی ثابتست به آن اخوت مذکور .

و قربهم معنی له ، کاشتیاقه لهم صورةً ، فاعجب لحضرة غیبة

و قرب ایشان به حضرت وی ، صلی الله علیه و سلّم ، به طریق معنی ثابتست ، هم چنان که آرزومندی و اشتیاق وی به سوی این اولیای کامل الایمان و المتابعة ، از راه صورتست ،

۱ - من اولاد الأعاجم الذین اقبلوا علی ذریّته و اعرضوا عن اعدائهم ، چون متابعت از باب مدینه علم او علی و اهل بیت او و معرفت بمقام آنان و انتصار از حقوق آن بزرگواران از خواص اولاد عجم است . عرب بلا حساب و بی نهایت باهل بیت او ظلم نمود و عجم بلا حدّ و نهایت باهل بیت او عشق ورزید . حضرت ختمی مقام موقعی که بین اصحاب عقد اخوت برقرار نمود ، علی را به برادری خویش مفتخر فرمود .

پس عجب دار از حضوری که عین غیب است .
 قوله : له ولهم ، ای : الیه والیهم .

یعنی : چون قُرب منبئی است از حضور و اشتیاق مؤذن به غیبت ، پس شخصی
 واحداً هم حاضر ، وهم غایب نباشد ، الا از عجایب . و اما اشتیاق اینجا به معنی شوقست ،
 و شرف این اولیا به آن قُرب اختوت اثر سرایت و ظهور حکم آن جمعیت حقیقی است
 به حکم کمال متابعت و تحقق اولیا به صفات و اخلاق او ، صلی الله علیه و سلم ، در ایشان ،
 و چون به کمال اطلاع آن اثر و حکم جمعیت خود را به واسطه مناسبت ایشان با او به
 کمال متابعت در ایشان مشاهده فرموده ، و در صور ایشان ساری یافت ، لاجرم ، باعث
 شوقی ازاء به سوی ایشان سر برزد ، شوق الكلّ الی اجزائه ، و میل الجبل الی صور
 تفاعیله . و از آن عبارت : « و اشوقاه الی لقاء اخوانی » آمد .

تا اینجا تقریر ابیات به لسان تفرقه و متابعت مصطفی بود ، صلی الله علیه و سلم ، و
 بعد از این باز به زبان جمع محمدی ، صلی الله علیه و سلم ، تقریر می کند که ، متقدمان
 از انبیا و متأخران از اولیای صاحب دعوت ، همه به من و اسم من که صاحب این مقام
 جمع ، دعوت کردند^۲ .

وَأَهْل تَلَقَّى الشُّرُوحَ بِاسْمِي ، دَعَاوِی سَبِیْلِی ، وَحَجَّوْا الْمَلْحَدِیْنَ بِحِجَّتِی^۳

۱ - يك شخص واحد - خ - (س ۱۲) : صلوات الله وسلامه عليه . م .

«هرگز حدیث شاهد و غائب شنیده‌ئی من در میان جمع ، دام جای دیگر است»

۲ - و لا یبعد که این بلسان خاتم ولایت محمدیه باشد ، از باب آنکه ختم ولایت
 محمدیه منبع و معدن اخذ علوم و معارف و حقایق و اصله باولیاء و انبیاست لذا در
 فصوص فرموده است : جمیع انبیاء از باطن مقام خاتم ولایت محمدیه اخذ معارف
 نموده اند و از فیض او امداد بموجودات میرسد ، لذا از حقیقت علوی بحسب باطن ولایت
 به سُرِّ الانبیاء و الأولیاء و سید العالم و سُرِّ العالمین تعبیر نموده است :

«سرّ دوجهان جمنه زبیدا و زپنهان شمس الحق تبریز که بنمود علی بود»

۳ - حجَّوْا : غلبوا بالحجَّة و البرهان . الملحَد : العادل عن الحق ، الحد عن الدین :

مال و عدل عنه .

و جماعتی که اهل آن بودند که وحی را از روح‌الأمین تلاقی نمودند و به کمال قابلیت و استعداد آن وحی را به قبول پیش‌باز آمدند .

یعنی : انبیا «علیهم‌السلام» و اصحاب دعوت به حق ، جمله به قوت سرایت اسمی از اسمای من که بدان متحققم و جزوی از اجزای حقیقت جمعیت منست در ایشان و غلبه حکمی از احکام آن اسم بر حقیقت و حال و مقام ایشان و از حیثیت آن اسم ، خلق را به سوی راه راست من دعوت کردند ، و غلبه کردند جمله منکران را به قوت حجّت و سرایت بیان من در ایشان .

و کلهم عن سبق معنای ، دایر^۱ بدائرتی ، او وارد^۲ من شریعتی و جمله این انبیا و اهل دعوت و حقایق و مقامات ایشان ، دائرند گرد دایره حقیقت من و مقام جمعیت من ، از راه آن که معنی و حقیقت من که حقیقة الحقایق و برزخیت کبری و جمعیت اعلی است ، بر حقایق معانی ایشان که در برزخیت ثانی الوهی واقعند ، در اصل سابق بود ، و نقط حقایق ایشان از دایره من که محیط است از وجهی و مرکز است از وجهی ، منتشی شده است ، و همه به من ثابت و دایرند گرد دایره حقیقت من ، یا واردند و آب‌خورنده از مشرب و شریعت حقیقت این جمعیت حقیقی من و شرایع ایشان ، اجزا و تفصیل جزئی شریعت کلی منست . این ابیات همه ، زبان جمع محمدی است .

وائی ، وان کنت ابن آدم ، صورة^۳ ، فکلی منه معنی^۴ شاهد^۵ با بؤتی^۱ و من اگر چند از روی صورت ، فرزند و جزو آدم^۲ بودم ، علیه‌السلام ، لیکن در من

۱ - با بؤتی : ای باؤتی لادم ، باعتبار وجوده الجمعی الإلهی المتحقق باسم الأعظم .
 ۲ - یعنی : این تعیّن جزئی من از روی ضرورت توالدو تناسل و حصول کثرت فردی از ناحیه ماده و استعداد ، از آدم ابوالبشر متولدست ، لیکن معنی حقیقت انسانی در آدم که نقطه تمامی کمالی او همین تعیّن است ، شاهدی فصیح و گویاست بر ثبوت ابوت آن تعیّن . وقیل نظماً :

«من بظاهر گرچه ، ز آدم زاده‌ام لیک معنأ ، جدّ جدّ ، افتاده‌ام»

معنی بی است، و آن معنی، جمعیت حقیقی است که گواه منست بر پدری من مرآدم را. یعنی: اگرچه تعیّن این صورت مزاجی عنصری مرا اصل و پدر آدم است، اما ازدو جهت و دو معنی، من پدر و اصل آدمم:

یکی، آن که حقیقت آدم غیر آن برزخیّت ثانی الوهی - میان علم و وجود که صورت حضرتست - نبوده است، چنان که گفتند که: خلق الله آدم علی صورته. و اما حقیقت من، آن حقیقة الحقایق، و برزخیّت اول اکبر است میان احدیّت ذات و واحدیّت او، و آن برزخیّت اول و حقیقة الحقایق اصل و منشأ این برزخیّت ثانی است بما اشتملت علیه، پس من از این جهت پدر او بوده باشم.

و اما جهت و معنی دوم که گواهد بر پدری من آدم را، آنست که، روح و نفس ناطقه و مدبّر این صورت آدم، نفس کل و لوح المحفوظ و روح مضافست، اما روح و نفس ناطقه و مدبّر این صورت اجمالی عنصری من، روح اعظم و قلم اعلی است، كما قبل: «والذی نفس محمده بیده» و ما فی ید الکاتب الخالق، غیر القلم و روح اعظم، اصل و منشأ وجود نفس کل و لوح المحفوظست، لاجرم از جهت این معنی دیگر که مرا است من پدر آدمم از روی معنی، اگرچه او پدر منست، از روی صورت.

ونفسی عن حجر التجلی، برشدها، تخلت، و فی حجر التجلی تربت^۱

و نفس یگانه من از قید حجر و منع از کمال اطلاق در جمیع تصرفات در عالم که از جهت آن تا به رشد تحقق به کمالات اسمائی، تمام متحلّی و آراسته شدی از آن تصرفات و اطلاق در آن ممنوع و محجور^۲ علیه بودی، اکنون تمام خالی شد و باز رست، ازیرا که به حصول تجلی ذاتی جمعی کمالی، ایناس رشد حقیقی اش حاصل گشت، و در کنار این تجلی ذاتی تربیت تمام یافت و بزرگ کامل گشت.

یعنی: چنان که طفل یتیم مادام که هنوز حاکم شرع از وی ایناس رشد عقل و

۱ - الحجر، بالفتح: المنع، رشدها: هداها. الحجر، بالكسر: الحظن.